

Mededeelingen van huishoudolijken aard.

Nieuwe leden.

Arnhem: W. Bouhuijs, 1e Lt. 19 R. I., A. T. Dufour, Kapt. 19 R. I. J. C. Hardeman, Majoor Genie G. J. M. L. v. Nijnatten, 1e Lt. Korps Rijd. Art. Bergen op Zoom: F. N. M. Burman, Eijck tot Zuijlichem, Kap. 3 R. I. H. J. F. Naarding, 2e Lt. 3 R. I., A. F. J. Penders, 1e Lt. 3 R. I. Ede: K. J. C. Koene, Kapt. 22 R. I. Nijmegen, Heemstede: J. P. G. Kok, res Lt. sp. d. Motord., J. de Vries, Kap. 11 R. I. Oosterbeek: W. Bijlsma, res. 1e Lt. Art. Utrecht: Bibliotheek Officieren Reg. Vg. Art. Vlissingen: Cdt. Hr. Ms. Wachtschip. Ned. Indië: Departement van Marine.

Bijeenkomst van Dinsdag 19 Januari 1926.

VOORZITTER: Generaal-Majoor b. d. J. L. TEN BOSCH.

De VOORZITTER: Ik acht het een voorrecht, M. H. hier, te Arnhem hedenavond onze vergadering te kunnen openen en U allen een recht hartelijk welkom te kunnen toeroepen.

Het Bestuur heeft vermeend, het zijn goede zijde kan hebben, te Arnhem, het centrum van de Oostelijke garnizoenen in het midden des lands, eens te komen kennis-maken. „Onbekend maakt onbemind”; vandaar de noodzakelijkheid, „Krijgswetenschappen” ook hier te doen optreden. Wij zijn daartoe des te eerder overgegaan, omdat hedenavond als spreker zal optreden de kapitein v. d. gen. staf VAN DER VIJVER, die door zijn met succes doorloopen detachcering in Frankrijk de aangewezen persoon moet worden geacht voor behandeling van het gewichtige onderwerp, dat straks aan de orde zal worden gesteld.

Tal van moeilijkheden moesten overwonnen worden, alvorens Arnhem en de omliggende garnizoenen „rijp” waren voor deze bijeenkomst; de groote steun, dien wij daarvoor gehad hebben van onzen vertegenwoordiger alhier, van den kapitein-adjutant BRÜCKEL, wordt door het bestuur op hoogen prijs gesteld.

Het bestuur hoopt, dat deze bijeenkomst er toe leiden zal, een groot aantal nieuwe leden zich zullen opgeven; dan zal het mogelijk zijn tot *contributieverlaging* te komen, wat

ons zoo bijzonder aangenaam zou zijn. Ook in Indië wordt thans in dezen zin opgetreden; het past hier een woord van hulde te brengen aan den hoofdcorrespondent aldaar, die zich steeds beijvert, de belangen van onze Vereeniging te bevorderen. Met een opwekking aan de niet-leden, zich in de pauze te verdringen om den waarnemenden secretaris, om zich als lid te doen inschrijven, geef ik thans het woord aan den inleider tot behandeling van

EENIGE TACTISCHE BESCHOUWINGEN OVER DE OORLOGVOERING BIJ DUISTERNIS.

Kapitein J. F. VAN DER VIJVER: Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren! Het is nu ongeveer 29 jaar geleden — n.l. op 29 Januari 1897 — dat de toenmalige majoor der infanterie A. D. PETTER in een vergadering van onze vereeniging een voordracht hield over hetzelfde onderwerp, dat ik hedenavond de eer zal hebben voor U in te leiden. Veel is er sinds dien op militair gebied voorgevallen. De Boeren-oorlog, de Russisch—Japansche oorlog, de Balkan-oorlogen en ten slotte de groote Wereld-oorlog hebben zich afgespeeld en in materieelen zin heeft, vooral gedurende den Wereldoorlog en wellicht nog sterker daarna, een schier ongelooflijke evolutie plaats gehad, welke diep heeft ingegrepen in de militaire wetenschap in 't algemeen en in de leer der tactiek in het bijzonder. Ook op dat deel van de tactiek, dat het onderwerp van mijn voordracht van hedenavond uitmaakt, heeft die evolutie haar invloed in ruime mate doen gelden.

Wilde ik U, in aansluiting aan de genoemde voordracht, een volledige verhandeling geven over de oorlogvoering bij duisternis, dan zou ik U moeten spreken over de ervaring, in den Russisch—Japanschen oorlog en in de Balkan-oorlogen daaromtrent opgedaan; dan zou ik moeten mededeelen, welke denkbeelden onmiddellijk vóór den Wereld-oorlog op het onderwerpelijke gebied heerschten, hoe zij in dien oorlog in practijk zijn gebracht en welke lessen uit de tallooze in dien oorlog plaats gehad hebbende nachtelijke gevechten en operatiën kunnen worden getrokken; dan zou

ik in beschouwingen moeten treden over de na-oorlogsche inzichten in de voornaamste legers, over de moreele factoren, die bij duisternis zulk een bijzonder voorname rol spelen, over het rendement van de verschillende wapens bij nacht, over het gebruik maken van de duisternis, niet alleen in de verschillende fasen van aanval en verdediging in den bewegingsoorlog en in den stellingoorlog, doch ook bij de uitvoering van marschen in verschillende omstandigheden, bij den aan- en afvoer, bij de verzorging der gewonden enz.; en dan zou ik mij tenslotte kunnen wagen aan problematieke beschouwingen betreffende de bewapening der toekomst en den invloed, welke zij op de oorlogvoering bij duisternis zal uitoefenen.

Mijne Heeren, U zult begrijpen, dat zulks in den korten tijd, die mij ten dienste staat, onmogelijk is. Vandaar, dat ik slechts enkele grepen heb gedaan en mij heb beperkt tot de behandeling van die onderwerpen, welke, naar ik meen, in het bijzonder voor *ons* leger van belang zijn: ook vele details heb ik daarbij nog moeten weglaten. Op volledigheid maakt mijn voordracht dus geenszins aanspraak. Bovendien heb ik de riviergevechten — hoewel de bestudeering daarvan voor ons van 't hoogste belang is en de duisternis daarbij een voorname rol speelt — geheel buiten beschouwing gelaten, omdat zij in de volgende vergadering het onderwerp van de bespreking zullen vormen en ik mijn geachten opvolger, den ritmeester baron van Voorst tot Voorst, niet graag het gras voor de voeten zou wegmaaien.

Tot in de oudste tijden is bij militaire operaties de duisternis als bondgenoot te hulp geroepen om den vijand te verrassen en om diens wapenwerking geheel of ten deele te ontgaan.

Wat de verrassing betreft, het streven daarnaar vormt nog steeds één der hoofdbeginzelen voor het optreden der strijdkrachten in den oorlog, en het gebruik maken van de duisternis als één der middelen om haar te verwezenlijken, heeft niet alleen zijn volle waarde behouden, doch is, vooral tengevolge van de ontwikkeling der luchtsrijdkrachten,

aanzienlijk in beteekenis toegenomen; ik hoop hierop in den loop van mijn voordracht terug te komen.

En wat het tweede punt aangaat, wanneer wij zien hoe de wapenwerking sedert het begin van den wereldoorlog op ongekende wijze is toegenomen — ik wijs slechts op de hoeveelheid mitrailleurs, waarmede de infanterie thans is uitgerust, en de uitwerking, die zij kunnen teweegbrengen, op de sterkte en het vermogen der hedendaagsche artillerie, op de invoering van nieuwe strijdmiddelen als vechtwagens, pantserwagens en schadelijke gassen en bovenal op de ontwikkeling van het luchtwapen — dan behoeft het geen betoog, dat de vraag, in hoeverre en op welke wijze die wapenwerking door het gebruik maken van de duisternis kan worden ontgaan, van 't hoogste belang kan worden genoemd. Het is dan ook niet te verwonderen, dat velen zich in de militaire litteratuur aan de beantwoording van die vraag hebben gezet en dat in Duitsche geschriften daarbij in het bijzonder de vraag onder de oogen wordt gezien, of het gebruik maken van den macht het middel biedt om het bestaande gebrek aan materieel — vliegtuigen, vechtwagens, zware artillerie, enz. — goed te maken. Zoo vraagt o.a. de onbekende schrijver van een studie over nachtgevechten in „Wissen und Wehr”¹⁾: „Sollen wir bewusst nicht nur Märsche und Angriffsvorbereitungen, sondern auch den Angriff selbst in die Dunkelheit verlegen? Können wir hoffen, so nicht nur die mächtigen, technischen Kampfmittel des Feindes lahmzulegen, sondern auch grosze Waffenentscheidungen herbeizuführen? Ist dieses Mittel auch für eine kleine Armee anwendbar, die sich bei Ausbruch des Krieges erst durch gar nicht oder unvollkommen ausgebildete Volksaufgebote ergänzen musz?” Een vraagstuk, dat ook voor ons niet van belang is ontbloot en dat ik als eerste punt van bespreking op mijn programma heb geplaatst.

Reeds dadelijk wil ik U mededeelen, dat m.i. die vraag beslist ontkenmend moet worden beantwoord en dat *de nachtaanval in grooten stijl een ondeugdelijk middel vormt*

---

¹⁾ „Über Nachtgefechte” (Wissen und Wehr, Februari 1925).

om den vijand beslissend te slaan; of zooals de Fransche luitenant-kolonel JÈZE het uitdrukt: „que les combats de nuit ne sont pas la panacée qui supprimera les rudes nécessités du combat moderne”.¹⁾

Alvorens mijn meening nader toe te lichten, moge ik U in groote trekken schetsen het verloop van een Duitschen nachtaanval in grooten stijl uit den laatsten oorlog; een aanval, waarover zoowel van Duitsche als van Fransche zijde thans reeds voldoende gegevens zijn gepubliceerd om daaruit belangrijke leering te kunnen trekken. Ik bedoel den aanval van het 5e Duitsche Leger in den nacht van 9 op 10 September 1914.²⁾ Een voorbeeld dus uit den bewegingsoorlog.

Nadat het 5e Leger onder Kroonprins WILHELM de Maas ten N. van Verdun was overgetrokken en, onder het terugdringen van het 3e Fransche Leger (SARRAIL), om Verdun heen naar het zuiden was afgebogen met de bedoeling om in deze richting door te stooten en den tegenstander over het Rijn-Marne kanaal te werpen, was in den morgen van 6 Sept. het groote tegen-offensief der Geallieerden begonnen en de slag aan de Marne ontbrand.

Op den Duitschen rechtervleugel speelden zich daarna de bekende gebeurtenissen af, die reeds op 9 Sept. in strategischen zin tot de beslissing leidden en die tot gevolg hadden, dat op 10 Sept. te 5.45 nam. de terugtocht van de Duitsche legers door den Keizer werd bevolen.³⁾

Op den Duitschen linkervleugel werd het aanvalsplan

¹⁾ Luitenant-Colonel JÈZE „Les combats de nuit” (Revue d’Infanterie, Mei Juni en Juli 1924).

²⁾ Zie hiervoor o. a.:

General-Major v. BORRIES. „Nachtgefecht”, voorkomende in het 1e Deel van „Kriegslehren in Beispielen aus dem Weltkrieg”, verzameld door M. SCHWARTE. 1925.

Colonel ETIENNE. „Le combat de nuit du bois Le Chanel” (Revue d’Infanterie, Aug. 1924) en „Le combat de nuit de la Vaux-Marie” (id., Oct. 1924).

Oberleutnant H. LANZ. „Studien über Nachtangriffe im Bewegungskrieg.” 1925.

³⁾ De terugtocht van het 5e Leger werd eerst op 11 Sept. gelast.

voor 6 Sept. doorkruist door den omvattenden aanval van het 3e Fransche Leger, tengevolge waarvan de Kroonprins, beducht voor zijn linkervleugel, gedwongen werd zijn leger naar het Z. O. van front te doen veranderen. Op 6 Sept. konden de Duitschers nog eenige terreinwinst boeken, doch op de volgende dagen stabiliseerde zich hier de toestand meer en meer en van een beslissend succes was aan geen van beide zijden sprake. In den namiddag van 9 Sept. liepen de fronten van de wederzijdsche partijen als op de schets is aangeduid. Intuschen deden de Duitschers op den O. Maas-oever krachtige pogingen om, o.m. door een aanval op het fort Troyon, den rivierovergang te forceeren en in den rug van het 3e Fransche Leger door te dringen .

Tot zoover, in groote trekken geschetst, de strategische toestand. Hoe was nu de tactische toestand bij het leger van den Kroonprins op 9 Sept. ?

Na den zegevierenden opmarsch vanaf het begin der operatiën, had dit leger sedert 6 Sept. weinig of geen terreinwinst meer behaald en lag het in zijn stellingen tegenover de Franschen, die zware artillerie uit de vesting Verdun in stelling hadden gebracht. De Duitschers hadden van het vuur van deze artillerie ontzettend te lijden; de tegenstander toonde zich een meester in het gebruik van dit wapen in samenwerking met vliegtuigen, en de Deutsche artillerie was daartegen niet opgewassen. Daarbij kwam, dat aan Deutsche zijde de sterkte der onderdeelen tengevolge van de geleden verliezen zeer was verminderd, zonder dat aanvulling had kunnen plaats grijpen, terwijl bovendien een nijpend gebrek aan munitie begon te ontstaan en de verpleging veel te wenschen overliet. Langzamerhand werd de toestand onhoudbaar en begon zich in het leger van den Kroonprins een drang naar voren te openbaren, vóór alles ten doel hebbende uit 's vijands artillerievuur te geraken door hem zijn batterijen te ontrukken.

Ook waren bij het Hoofdkwartier van het 5e Leger allerlei berichten binnengekomen omtrent een ongunstig verloop van den slag bij 1e en het 2e Leger; reden te meer voor den Kroonprins om een uiterste poging te wagen voor het redden

van den toestand en om door een krachtigen aanval zichzelf — en ook indirect den Duitschen rechtervleugel — lucht te verschaffen. Daar een aanval overdag in verband met 's vijands artilleristische overmacht ondoenlijk werd geacht, werd een aanval bij duisternis overwogen.

In den morgen van 9 Sept. begaf de Kroonprins zich naar het stafkwartier van het XIIIe Legerkorps te Evres. Aldaar werd, vooral op aandringen van den Chef van den Staf van dat korps, definitief tot den nachtaanval besloten; zooals de Kroonprins in zijn „Erinnerungen”¹⁾ zegt: „um unter dem Schutze der Dunkelheit und des Morgennebels, weniger behindert durch die feindliche Artilleriewirkung, die vom Feinde beherrschten Höhen mit stürmender Hand zu nehmen”. Dus zuiver het type van een beslissenden veldslag, bij duisternis ondernomen om 's vijands overmachtige wapenwerking te ontgaan.

Te 1.00 nam. waren de Legerkorps-Cn., elk met zijn Chef van den Staf, te Triaucourt verzameld en te 1.30 nam. dicteerde de Kroonprins persoonlijk het aanvalsbevel voor den eerstvolgenden nacht, dat daarna te 2.00 nam. schriftelijk werd uitgegeven. Slechts den eersten zin van dit bevel wil ik U aanhalen: „Die Armee geht morgen früh bei Tagesgrauen so zum Angriff vor, dasz 5.30 vorm. die Höhenlinie... (zie het op de schets aangegeven aanvalsdoel)... gestürmt wird.” Aan den aanval moesten deelnemen het VIe L. K., het XIIIe L. K. (waaraan toegevoegd de 12e Res. Div. en 77 I. B.), het XVIIe L. K. en een detachement van het VIe Res. K., totaal 7 divisien, 1 versterkte inf.-brig. (4 bat. en 1 afd. veldart.) en 1 det. (3 bat.); gezamenlijke frontbreedte in de uitgangstelling: 25 K.M. Aan elk dezer onderdeelen werd als gevechtsdoel aangewezen een deel van de te 5.30 voorm. te bestormen lijn, waarvan de totale lengte 34 K.M. bedroeg. Voorts werd bepaald, dat na het bereiken van die lijn moest worden ingegraven en dat, indien op eenige plaats een vervolging mogelijk zou zijn, deze kon worden ingezet, mits het vasthouden van de hoogtelijn gewaarborgd was.

¹⁾ Kronprinz WILHELM. „Meine Erinnerungen aus Deutschlands Heldenkampf.” 1923.

Alvorens enkele woorden over dit legerbevel te zeggen, wil ik U eerst in 't kort den inhoud mededeelen van de bevelen, die door de en. der legerkorpsen naar aanleiding daarvan werden gegeven.

Bij het VIe L. K. kwamen te 6.00 nam. berichten binnen, dat sterke Fransche colonnes van Bar le Due naar het N. W. in opmarsch waren. Onder deze omstandigheden en ook in verband met den uitgeputten toestand van den troep werd, op voorstel van den Korps-C., de aanval voor dit korps afgelast. Dientengevolge werd het aanvalsdoel van het 5e Leger gewijzigd (zie schets), de totale frontbreedte van de uitgangstelling teruggebracht tot 20 K.M. en die van het aanvalsdoel tot 28 K.M.

Bij het XIIIe L. K. werd het korpsbevel voor den aanval te 6.00 nam. uitgegeven. De gereedstelling der troepen was hier betrekkelijk eenvoudig, omdat de vakgrenzen van de onderdeelen in de uitgangstelling vrijwel overeenkwamen met die in de bestaande opstelling; alleen 77 I. B. moest op den N. vleugel worden ingeschoven. Voor de uitvoering van den aanval werd bepaald, dat een op ± 2 K.M. voor het front gelegen tusschen-doellijn te 2.00 vóórm. moest worden overschreden en dat de eind-doellijn te 5.30 vóórm. in bezit genomen moest zijn. Hier moesten dus de drie divisieën en 77 I. B., elk voor zich, zelf het uur bepalen, waarop zij uit de uitgangstelling voorwaarts zouden gaan.

Bij het XVIIe L. K. had men het bevel voor den aanval met bedenking ontvangen. Nog levendig stond hier in herinnering een in Maart 1914 gehouden oefening, waarbij overtuigend was gebleken, dat een onderneming bij duisternis slechts kan gelukken, indien tevoren zorgvuldige verkenningen zijn verricht en de meest uitgebreide voorbereidingsmaatregelen zijn getroffen. De benodigde tijd hiervoor stond op 9 Sept. vóór het invallen van de duisternis niet meer ten dienste, niettegenstaande officieren van de divisie-staven tijdig naar het stafkwartier van het L. K. waren ontboden en het korpsbevel reeds te 4.00 nam. kon worden uitgegeven.

Daar bij dit legerkorps de aanvalsvakken der onderdeelen

niet overeenkwamen met de verdedigingsvakken, moest een groot deel van het front der 33e Div. worden afgelost door daarvoor aangewezen pionier-compagnieën van het XIIIe L. K. en door het det. van het VIe Res. K., dat aan den aanval zou deelnemen, terwijl de 33e Div. op haar beurt weer een groot deel van het front van de 34e Div. moest aflossen. Deze aflossingen moesten volgens het korpsbevel te 9.00 nam. plaats vinden.

Bij dit L. K. werd bevolen, dat de aanval te 12.00 nacht uit de uitgangstelling zou aanvangen, terwijl daaraan werd toegevoegd: „S. K. u. K. H. erwarten, dasz die zu nehmende Höhenlinie bis 5.30 vorm in Besitz genommen werde.”

Bij het VIe Res. K. werd bevolen, dat het detachement (van de 11e Res. Div.), na deelen van de 33e Div. te hebben afgelost, te 12.00 nacht uit de uitgangstelling voorwaarts moest gaan en dat hoogte 324 ten N.W. van Heippes te 5.30 voorm. bestormd moest worden.

Na het uitgeven van het legerbevel te Triaucourt was de Kroonprins teruggekeerd naar zijn op ruim 22 K.M. ten N.W. van den noordelijken vleugel der aanvalstroepen gelegen hoofdkwartier te Varennes, in de overtuiging, dat de aanval volgens de gegeven bevelen in gang zou worden gezet. Maar voor de onderdeelen begonnen eerst thans de moeilijkheden en reeds in de korpsbevelen openbaarden zich de gebreken, die aan het legerbevel kleefden en die met recht kunnen doen spreken van een overijlde tactische uitvoering van een juist strategisch besluit.

In het legerbevel was als einddoel een op 3 à 6 K.M. afstand vóór het front gelegen lijn aangeduid, die te 5.30 vóorm. moest worden bestormd; mondeling was hier nog aan toegevoegd, dat het eerste algemeene hoera op dat uur op het geheele Duitse front moest weerklinken. Maar..... tussehen de uitgangstelling en de genoemde lijn stonden deelen van den vijand en van een gelijktijdig voorwaarts gaan „bei Tagesgrauen” ($\pm$ 5.00 voorm.), zooals in 't bevel stond aangeduid, kon geen sprake zijn. De Korps-Cn. stonden dus voor de moeilijkheid, te moeten berekenen hoe laat, in verband met den te ondervinden weerstand, de voorwaart-

sehe beweging moest worden ingezet om op tijd op stormafstand van de bedoelde lijn aanwezig te zijn. Tot welke uiteenloopende oplossingen deze puzzle bij de verschillende korpsen aanleiding heeft gegeven, hebben wij in het voorgaande gehoord; de vooral in het nachtgevecht zoo noodige eenheid van handelen ontbrak. Doch erger was het, dat niet de tijd beschikbaar was voor het verrichten van de noodige verkenningen en het treffen van de onmisbare voorbereidingen bij daglicht. 1) Te bedenkelijker was dit in het gegeven geval, daar — vooral bij het XVIe L. K. — op uitgebreide schaal troepenverplaatsingen en aflossingen aan de gereedstelling moesten voorafgaan, wat op zichzelf reeds een kwaad was, daar de verplaatste troepen den aanval moesten verrichten in een terrein, dat hun volslagen onbekend was.

De gevolgen bleven dan ook niet uit. Niet alleen, dat de aflossing en de gereedstelling hier en daar te laat geschiedden (o. a. op het front van de 33e Div. tengevolge van een vijandelijken aanval, die eerst te 8.45 nam. eindigde), doch sommige onderdeelen gingen zelfs te laat ten aanval voorwaarts. Bij de 12e Res. Div. werd eerst tegen middernacht het bericht ontvangen, dat het VIe L. K. niet aan den aanval zou deelnemen en de divisie dus in de beveiliging van haar rechtervleugel moest voorzien; de in verband hiermede te 2.45 vóórm. aan het zuidelijk regiment verzonden nadere bevelen bereikten dit regiment, dat toen den aanval reeds lang had ingezet, natuurlijk niet meer op tijd. Zoo deden zich overal tal van wrijvingen voor.

De aanval zelf was over 't algemeen het toonbeeld van een grenzenlooze wanorde. Vergissingen in de richting werden schier overal begaan en hadden deels een hopelooze vermenging van onderdeelen, deels het volkomen verloren gaan van voeling en samenwerking ten gevolge; beschieting van eigen troepen kwam herhaaldelijk voor en nam hier en daar zelfs bedenkelijke afmetingen aan; sommige onderdeelen

---

1) Terwijl het om 8 uur donker was, konden bij het XIIIe L. K. de divisiebevelen eerst omstreeks 9.30 nam. worden uitgegeven. Bij het XVIe L. K. was de toestand in dit opzicht gunstiger, doch ook hier ontvingen de onderdeelen hunne bevelen eerst nadat de duisternis was ingevallen.

trokken in wilde paniek terug tengevolge van het vuur van den vijand of van eigen troepen, dan wel omdat zij het verband met de neventroepen kwijt waren en zich geheel geïsoleerd gevoelden ¹⁾; geweldige verliezen werden geleden en de uitputting der troepen was volkemen.

M. H., het is geen schande voor den Duitschen soldaat, dat de aanval zóó verlopen is. Want eerbied moet men hebben voor de onderaanvoerders en den troep, die, na onvoldoende voorbereiding, zonder aarzelen ten aanval gingen in een terrein, waarvan zij alléén wisten, dat het heuvelachtig en afwisselend was, met hier en daar boschperceelen en bezaaid met ijzerdraadafsluitingen, en die, in het volslagen duister, onder 's vijands vuur en bij hevigen wind en stroomenden regen, het nog wisten klaar te spelen, dat, toen de ochtend aanbrak, de lijn was bereikt, die op de schets staat aangeduid.

Gaan wij de resultaten van den aanval na, dan blijkt, dat het gestelde doel niet was bereikt. Slechts op enkele plaatsen werd de lijn bezet, die volgens het legerbevel te 5.30 vóórm. moest worden bestormd, doch overal elders stond men er nog ver van af en van de vijandelijke artillerie waren slechts enkele vuurmonden genomen. In den loop van 10 Sept. wisten de Duitschers nog eenige terreinwinst te behalen (zie schets), doch de artillerie van den tegenstander deed wederom haar stem met onverminderde kracht hooren en van het uitbreiden van het succes tot een beslissend resultaat was ook dien dag geen sprake. Gaat men de studiën van den Franschen kolonel ETIENNE ²⁾ betreffende eenige gevechten van dezen veldslag na, dan blijkt, dat, althans bij de 12e en de 40e Fransche Div., de Duitschers slechts vooruitgeschoven strijdkrachten hadden teruggeworpen en dat de lijn, waarin de Franschen hun hoofdweerstand dachten te bieden, slechts op één plaats door de Duitschers was inge-

---

¹⁾ Van de 33e Div. drong een deel van een regiment door tot het — op 5 K.M. vóór de uitgangstelling en buiten zijn vak gelegen — dorp Issoncourt en trok daarna terug tot het op 5 K.M. achter de uitgangstelling gelegen dorp Fleury sur Aire.

²⁾ Zie noot 2 op bladz. 261.

drukt, n.l. bij Coureclles-sur-Aire; overal elders waren zij vóór die lijn tot staan gekomen.

In tactisch opzicht waren de resultaten van de onderneming te gering om tot het voorwaarts gelegen strategische doel te kunnen leiden. De kroonprins moge al in zijn „Erinnerungen” zeggen ¹⁾, dat in den middag van 10 Sept. de divisies hun aanvalsdoelen bereikten en zijn leger „sprungbereit auf Bar le Duc” stond, zulks is echter niet geheel overeenkomstig de waarheid. Wil men den waren toestand van het 5e Deutsche Leger op 10 Sept. leeren kennen, dan leze men de oorlogsgeschiedenissen van de infanterie-regimenten, die aan den nachtaanval hebben deelgenomen. Toen de commandant van het 145e Regiment (34e Div.), de overste VON LIVONIUS, zich op 12 Sept. bij den kroonprins afmeldde omdat hij als staf-officier bij een ander legerkorps was overgeplaatst, verzocht hij in het belang van den troep vrijuit te mogen spreken en zeide: „Kaiserliche Hoheit, noch ein solcher Nachtangriff und die Armee ist demoralisiert für allen Zeiten”. De kroonprins antwoordde toen, dat de commandant van het XIIIe Legerkorps hem „zu diesem unglückseligen Nachtangriff gedrängt hatte”. ²⁾ Zijne later op Wieringen geschreven „Erinnerungen” zijn wel eenigszins in tegenspraak met dit gezegde, waarin hij bovendien de schuld van den ongelukkigen afloop op één zijner ondercommandanten wierp. VON LIVONIUS zegt: „..... und so darf nicht verschwiegen werden, dasz dieser Nachtangriff der 5. Armee ein völliger Fehlschlag war .....

Anderzijds leverde de aanval voor de Duitschers wellicht dit voordeel op, dat ook de aanvalskracht van het 3e Fransche Leger dientengevolge zóódanig was verminderd, dat de

---

¹⁾ Zie „Meine Erinnerungen aus Deutschlands Heldenkampf”, bladz. 80 en 82.

²⁾ ISENBURG. „Das Königs-Infanterie-Regiment Nr. 145 im Groszen Kriege 1914—1918. Band I, bladz. 71.

Zie ook: ERNST SCHMIDT. „Die Geschichte des Infanterie-Regiments Graf Werder Nr. 30 im Weltkriege 1914—1918.”

kort daarna bevolen terugtocht van het 5e Duitsche Leger ongestoord kon worden volbracht; een resultaat dus, dat achteraf ten goede kwam aan een operatie, die met den opgezette aanval 180° in richting verschilde.

Welke lessen voor de toekomst kunnen nu worden getrokken uit dezen aanval, die het eenige voorbeeld uit den wereldoorlog vormt van een grooten veldslag bij nacht in den bewegingsoorlog? M. H., met het trekken van algemeene conclusies uit een bepaald geval van de krijgsgeschiedenis moet men uiterst voorzichtig zijn; de overwinningen en nederlagen in den oorlog worden nu eenmaal tot stand gebracht door den invloed van tal van wisselende factoren, die in elke twee gevallen van aard en van onderlinge verhouding verschillen.

Bij den geschetsten aanval werd het gestelde einddoel niet bereikt, doch op zichzelf is dit geen bewijs, dat zulk een onderneming in beginsel moet worden verworpen. Want men zou de vraag kunnen stellen: hoe zou deze aanval zijn verlopen, indien de strategische toestand de Duitschers minder tot spoed had aangemaand en indien deze eerst na deugdelijke voorbereiding ten aanval waren gegaan? Doch anderzijds zou men dan weer kunnen vragen: tot welke resultaten zou zulk een aanval dan hebben geleid tegen een vijand, die niet, zoals de Franschen hebben gedaan, zijn krachten over drie achtereenvolgende weerstandslijnen had verdeeld, doch die volgens het moderne beginsel alle krachten op de verdediging van een hoofdweerstandstrook had geconcentreerd? En ten slotte de vraag: welke kans van slagen heeft zulk een aanval bij den tegenwoordigen stand der bewapening?

U zult mij ten goede houden, dat ik mij niet aan de beantwoording van die vragen zal wagen. Die beantwoording — zóó zij al mogelijk ware — is afhankelijk van den uitslag van elk der afzonderlijke gevechten, waarin een nachtaanval in grooten stijl noodzakelijkerwijze uiteen moet vallen, terwijl deze uitslag op zijn beurt ten nauwste verband houdt met tal van problemen van wat ik zou willen noemen klein-tactischen aard, zoals vuuruitwerking, gebruik der ver-

schillende wapens, moreel en geoeffendheid der troepen, enz., enz.

Toch kan m.i., uit een groot-tactisch oogpunt bezien, uit dezen nachtelijken slag de conclusie worden getrokken, dat de vraag, die ik in 't begin van mijn voordracht als eerste punt van bespreking aan de orde stelde, onvoorwaardelijk ontkenkend moet worden beantwoord, zulks in de eerste en voornaamste plaats omdat de gebeurtenissen in den nacht 9/10 Sept. duidelijk aantoonen, dat bij een nachtaanval in grooten stijl geen beslissing kan worden verkregen, omdat de leiding van den slag onmogelijk is; het hiervoor noodzakelijke verband kan bij duisternis niet tot stand worden gebracht. En juist in een slag, die ten doel heeft den vijand beslissend te slaan, is leiding noodig, omdat men nu eenmaal nooit van den aanvang af op het geheele front succes kan hebben en dus de op bepaalde deelen van het front verkregen terreinwinst moet worden uitgebreid door het combineeren van aanvalsrichtingen, door het inzetten van reserves, door het samenwerken der wapens, in één woord door wat de Franschen noemen „la manoeuvre”. Ontbreekt die leiding, dan kunnen plaatselijk verkregen successen niet worden benut om door manoeuvreeren de elders ondervonden weerstanden te overwinnen, en het einddoel kan niet worden bereikt. Zoo maakten bijv. in den nacht 9/10 Sept. deelen van de 11e Res. Div. en van de 33e Div. zich meester van het zoo belangrijke hoogte-complex 324—342 ten W. van Heippes, doch de buurlieden (het Zuidelijk regiment van de 33e Div.), die over dezelfde diepte waren doorgedrongen tot Issoncourt, voelden zich geïsoleerd en vloden over een afstand van 10 K.M. terug. Eerst bij daglicht kon het bezit van die hoogten worden benut voor het veroveren van de lijn Séraucourt—hoogte 342. Evenmin kon de 27e Div. in de duisternis profijt trekken van het succes, dat op twee punten in het divisievak was behaald, noch van dat der 26e Div.; de koorden van de twee bogen in het front (zie schets) konden ook hier eerst na het aanbreken van den dag worden bezet.

Bovendien doen zich bij de voorbereiding en uitvoering

van elken nachtaanval vergissingen en wrijvingen voor, die in aantal en beteekenis toenemen naarmate de aan den aanval deelnemende troepenmacht grooter is. Het Duitse gevechtsvoorschrift zegt in punt 430: „Die Schwierigkeiten des Nachtgefechts wachsen mit der Stärke der Truppe” en het Mil. Wochenblatt ¹⁾ zegt bij de beoordeeling van het werkje van VON BORRIES ²⁾: „Den nach dem Kriege vielfach aufgetretenen Enthusiasten für den Nachtangriff kann dieses Heft sehr empfohlen werden. Sie ersehen aus zahlreichen, lebenswahr geschilderten Beispielen, welchen groszen Reibungen jede Gefechtshandlung bei Nacht ausgesetzt ist.”

Thans een enkel woord over den stelling-oorlog, waarop het voorgaande m.i. eveneens toepasselijk is.

Vooreerst wil ik Uw aandacht vestigen op een in 1917 geschreven, doch eerst in 1921 te Parijs verschenen werkje van den kapitein BAUX ³⁾, die een geheel andere meening is toegedaan. Volgens hem is de algemeene nacht-aanval het eenige bruikbare middel om de uitwerking der vijandelijke artillerie en mitrailleurs te verminderen. Doch om zulk een aanval met succes te kunnen verrichten acht hij, ter opheffing van de aan een onderneming bij duisternis verbonden moeilijkheden, tal van ingrijpende wijzigingen noodig in organisatie, uitrusting en aanvalsmethode; ik noem o.a. vorming van een speciaal korps elite-officieren, uitbreiding van de waarnemings- en de verbindingsmiddelen en van de organen voor de munitieaanvulling, wijziging in het gebruik der artillerie (krachtige voorbereiding, doch geen steun tijdens den aanval), der luchtstrijdkrachten enz. en in de formatie der aanvalstroepen. Het zou mij te ver voeren om u deze denkbeelden in bijzonderheden mede te deelen, doch ik meen, dat zij niet tot de oplossing kunnen voeren.

In den stelling-oorlog kent men het terrein beter dan in den bewegingsoorlog, is men beter op de hoogte van de opstellingen van den vijand en van den aard van den weerstand, dien men op de verschillende deelen van het front zal

¹⁾ Mil. Wochenblatt, 4 Juni 1925.

²⁾ Zie noot 2 op bladz. 261.

³⁾ CHARLES BAUX. „Etudes sur le combat”.

ondervinden en is men beter uitgerust met verbindingsmiddelen e.d. Doch daar staat tegenover, dat de vijand zijne vuren beter heeft voorbereid en dat het aanvalsterrein bezaaid is met versterkingen en hindernissen, die niet alle door voorbereidend artillerievuur kunnen worden opgeruimd. Ook in den stelling-oorlog zullen — hoe zorgvuldig men alles ook heeft voorbereid — de „incidents du combat” niet uitblijven en is, om met groote verbanden een beslissend succes te kunnen verkrijgen, manoeuvreeren noodig. Ook in den stelling-oorlog is dit bij duisternis onmogelijk omdat het noodige verband ontbreekt. De Duitschers en de Franschen hebben dit in den wereldoorlog aan den lijve ondervonden.

In het reeds aangehaalde artikel in Wissen und Wehr ¹⁾ wordt gezegd: „Zu Beginn der groszen Schlacht in Frankreich am 21 März 1918 herrschte dichter Nebel, der in seinem Einflusz auf die Kampfätigkeit der Nacht ähnelt. Hierbei traten die Nachteile des Nachtkampfes deutlich zutage. Die Führung der Truppe versagte; einzelne Truppenteile gingen in falscher Richtung vor. Die Verbände kamen durcheinander; an einer Stelle vermischten sich sogar Teile dreier Divisionen. Das Zusammenwirken der Waffen gelang nicht in der gewünschten Weise, die Flieger konnten nicht in Wirksamkeit treten. Langsames Vorwärtskommen war die Folge.” Ook bij het Duitse Noyon-offensief in den vroegen morgen van 9 Juni 1918, waarbij alles op pijnlijk nauwkeurige wijze was voorbereid, ging het niet anders; wegens de nog heerschende duisternis, gepaard aan nevel, bleef de aanval reeds na 200 M. steken.

Bij den aanvang van het groote offensief van het Amerikaanse en het 4e Fransche Leger in Champagne op 26 September 1918 heerschte eveneens een dichte nevel. In een te Parijs door mij bijgewoonde voordracht over het verloop van den aanval bij één der Fransche divisiën, werd daaromtrent gezegd: „C'est un démarrage de nuit qui se poursuivra pendant quelques heures du fait du brouillard très dense qui règne surtout dans les fonds. C'est une marche

---

¹⁾ Zie noot 1 op bladz. 260.

à la boussole et l'on apprendra par la suite que certaines unités, perdant leur direction et suivant naturellement les pentes du terrain ou les couloirs d'accès moins obstrués, sont venues s'enchevêtrer les unes dans les autres, créant des trous dans la ligne d'attaque".

Dit geschiedde op een den Franschen goed bekend terrein en bij een aanval, die gedurende drie weken was voorbereid!

Als typisch staaltje van de wrijvingen, die zich ook in den stelling-oorlog kunnen voordoen, moge worden vermeld, dat bij bovenbedoelde divisie de commandant van een afdeling houwitsers te 2 uur in den nacht, voorafgaande aan den aanval, aan den D. A. C. berichtte, dat het hem, ondanks al zijn zoeken, onmogelijk was in de duisternis den commandopost te vinden van den commandant van zijn artillerie-groep (groupement), waarmede hij zich telefonisch wilde verbinden. Hij verzocht daarom den D. A. C., aan den groeps-c. te vragen, een gids te zenden naar een aangeduid en gemakkelijk te vinden punt, opdat deze hem naar den gezochten commandopost zou kunnen geleiden.

Zoo kom ik èn voor den bewegingsoorlog èn voor den stellingoorlog tot de conclusie, neergelegd in mijn eerste stelling.

M. H., wat ik U verteld heb, is niet nieuw. Reeds vóór den wereldoorlog werd schier overal hetzelfde standpunt ingenomen. En wat de beteekenis van het nachtgevecht tijdens dezen oorlog betreft, is het niet opmerkelijk, dat in een zoo hoogstaand boek als van den Franschen overste LUCAS¹⁾, dat ook in Duitschland — en zelfs bij von TAYSEN — groote waardeering heeft gevonden, met geen enkel woord van den aanval bij duisternis wordt gerept? Wel een bewijs, dat, hoewel zich gedurende den oorlog een voortdurend streven heeft geopenbaard naar het uitvinden van methoden en middelen om de verrassing te verwezenlijken en de steeds toenemende wapenwerking te ontgaan, de nachtaanval in grooten stijl daarin geen rol heeft gespeeld.

Ook in de toekomst zal 't niet anders zijn, want welke ook

¹⁾ Lieutenant-Colonel LUCAS. „L'évolution des idées tactiques en France et en Allemagne pendant la guerre de 1914—1918.”

de stand der bewapening moge wezen, des nachts zal het steeds donker zijn en kan niet worden gemanoeuvreerd. De Fransche luit.-kolonel JÈZE, die in zijne interessante artikelen ¹⁾ een warm pleidooi vóór den nachtelijken aanval houdt, zegt in zijn conclusie, dat zulk een operatie niet alleen kan worden ondernomen door kleine onderdeelen, doch ook door regimenten en *zelfs* door divisieën. Verder wil dus ook hij niet gaan. WALDEMAR PFEIFER ²⁾, zoekende naar middelen om met een beperkte bewapening toch te kunnen aanvallen, noemt den nachtaanval niet.

Ook de na-oorlogsche voorschriften, voor zoover mij bekend, stellen zich op hetzelfde standpunt.

M. H., ik heb misschien wat lang bij mijn eerste stelling stilgestaan. Maar ik acht haar van het hoogste gewicht en van harte hoop ik, dat indien ooit het ongeluk ons mocht treffen, dat wij in een oorlog worden gewikkeld en het veldleger, om welke reden dan ook, voorloopig noodgedrongen van een algemeenen aanval moet afzien, de legerleiding in letterlijken nòch in figuurlijken zin een „sprong in 't duister” zal wagen.

Uit het vorenvermelde mag geenszins worden afgeleid, dat ik de mogelijkheid en de noodzakelijkheid van den aanval bij duisternis geheel verwerp. Integendeel, *de nachtaanval met een scherp begrensde doel, met beperkte krachten ondernomen en over beperkte diepte doorgezet, zal in zeer vele gevallen succes kunnen hebben en een belangrijken invloed ten goede kunnen uitoefenen op den loop der operatiën.*

Zoo kan men bijv. vóór den algemeenen aanval zich bij nacht meester maken van steunpunten of terreindeelen, wier bezit voor het slagen van den aanval noodzakelijk of wenschelijk is; zoo kan men tijdens een bij het vallen van de duisternis onderbroken aanval den nacht gebruiken om dergelijke punten of terreindeelen, die den aanval hebben opge-

¹⁾ Zie noot 1 op bladz. 261.

²⁾ W. PFEIFER. „Gesichtspunkte für die Gefechtsausbildung der Infanterie in der Verteidigung und im Angriff.”

houden of dit dreigen te doen, in bezit te nemen: zoo kan men na gelukten aanval de duisternis benutten om door verovering van punten, waar de vijand nog stand houdt of opnieuw weerstand wil bieden, het succes uit te breiden en de vervolging in te leiden; evenzoo kan men in de verdediging den tegenaanval, tot herovering van een verloren gegaan belangrijk terreindeel, bij nacht verrichten; enz. Ook kleinere ondernemingen, die ten doel hebben gevangenen te maken, of den vijand te verontrusten en af te matten, of na te gaan of men nog in gevechtsaanraking met hem is, of wel zijn versterkingen en zijn materieel op een bepaald punt te vernielen, zullen veelal bij voorkeur bij duisternis geschieden.

Dergelijke aanvallen zullen, bij nacht uitgevoerd, minder krachten eischen en minder verliezen kosten dan bij dag, omdat in den nacht 's vijands wapenwerking wordt verminderd en de verrassing wordt bevorderd. Maar, zal men vragen, waarom zijn nu deze ondernemingen wèl bij duisternis mogelijk en aanvallen in grooten stijl niet? Omdat bij de eerstgenoemden de voorbereiding zóódanig kan zijn, dat de gevechtsleiding — die bij duisternis buitengesloten is — kan worden uitgeschakeld, wat in den slag niet mogelijk is. In den slag kan men niet alles voorbereiden, ook niet in den stelling-oorlog; daar moeten de commandanten der groote eenheden ingrijpen, zoodra de aanval stukt. Bij nachtelijke ondernemingen van minder omvang is bij de eerste ontmoeting met den tegenstander de beslissende phase reeds ingetreden; zulke ondernemingen gelukken onmiddellijk of gelukken niet.

De Japanners, die in den oorlog 1904/'05 voorzichtige gevechtsmethodes hebben toegepast, welke, had men ze nagevolgd, in den aanvang van den wereldoorlog den aanvalsfuror zouden hebben beteugeld en vele onnoodige verliezen zouden hebben voorkomen, hebben ons ook ten aanzien van het nachtgevecht menig goed voorbeeld gegeven. Bij den omvattenden aanval van een deel van het 1e Japansche leger (Kuroki) in den slag van Liaoyang, hadden op 1 Sept. 1904 twee brigades te 5.00 voorn. den aanval ingezet op de stel-

lingen van de 35e Russische divisie. Deze aanval vorderde zóó langzaam, dat toen de duisternis te 8.00 nam. inviel, de Japanners nog op een afstand van $\pm$ 450 M. van de stelling verwijderd waren. De *algemeene* aanval werd daarna niet doorgezet omdat men vreesde voor het ontstaan van wanorde bij een onderneming van zóó verre strekking in onbekend terrein, doch daarentegen werd later op den avond een *partieële aanval* ondernomen op een in de stelling liggenden heuvel, den Manjuyama, die het omliggende terrein beheerschte. Hoewel hierbij volledig succes werd verkregen en de Japanners tegen 12.00 nacht volkomen meester van de hoogte waren, zetten zij den aanval in het hun onbekende terrein ook toen niet verder door. Niettemin was het gevolg van deze onderneming, dat de Russische divisie-commandant, de generaal Dobrjenski, den terugtocht naar een 2 K.M. meer achterwaarts gelegen stelling gelastte en dat de Japanners meester waren van een hoogtelijn, waarop den volgenden dag hardnekkige Russische tegenaanvallen te pletter zouden loopen.

Evenzoo gelukte het den Japanners, zich in den slag aan de Schaho door een nachtelijken aanval (11/12 Oct. 1904) meester te maken van het kernpunt van de Russische stelling, dat zij bij dag niet hadden kunnen veroveren.

Op overeenkomstige wijze hebben de Bulgaren in den eersten Balkan-oorlog herhaaldelijk hun toevlucht genomen tot nachtaanvallen; deze werden, na een gevecht overdag, uitgevoerd op een grondig bestudeerd en verkend terrein en gericht tegen een op geringen afstand gelegen en beperkt doel. Hun overwinningen op de Turken bij Kirk-Kilisse en bij Lule-Burgas hebben zij voornamelijk aan dergelijke nachtaanvallen te danken gehad.

De wereldoorlog levert talloze voorbeelden van nachtgevechten en van kleine nachtelijke ondernemingen, zoowel in den bewegings- als in den stellingoorlog. Elk daarvan had zijne bijzonderheden en eigenaardigheden, die verband hielden met de algemeene omstandigheden, waaronder het werd ondernomen, met het moreel der troepen, het beoogde doel, het terrein, de wijze van voorbereiding en van uitvoe-

ring enz. Elk brengt zijne bijzondere leeringen mede en de lessen, die men eruit kan trekken, zijn zóó velerlei, dat ik er niet aan kan denken, hiervan een volledige opsomming te geven. Ook hierbij moet ik mij dus tot enkele hoofdzaken beperken.

In de eerste plaats wil ik er dan op wijzen, dat *in het nachtgevecht een hoog moreel en een uitstekende geoefendheid van den troep onder alle omstandigheden — zoowel bij den aanval als bij de verdediging — onvoorwaardelijk noodig zijn voor het succes.*

Moge het in 't algemeen waar zijn, dat een hooggestemd moreel de allereerste voorwaarde vormt voor een gunstigen uitslag van den strijd, bij duisternis is zulks dubbel waar, omdat dan bijzondere omstandigheden aanwezig zijn, die een drukkenden invloed op het moreel uitoefenen. De vrees voor isoleering, die in den aanval overdag reeds zóó groot is, dat men in den laatsten oorlog den soldaat, hoewel links en rechts vergezeld van kameraden, vaak angstig hoorde uitroepen: „er is niemand achter ons”, doet zich bij duisternis in dubbele mate gelden. De vrees voor het onbekende, de geheimzinnigheid, die in de duisternis heerscht, de mogelijkheid van verrassingen maken den soldaat meer dan overdag vatbaar voor een moreele inzinking. Een ongeluk, een schot, een terugslag hebben veel grooter gevolgen dan bij daglicht en kunnen licht tot een paniek leiden. De wisselvalligheid van den psychischen toestand der massa spreekt hier een krachtig woord mede, waarbij nog komt, dat de rechtstreekse invloed van den aanvoerder in het duister voor een deel is uitgeschakeld. Wat het gevecht zelf betreft, het handgemeen, dat overdag betrekkelijk slechts bij uitzondering voorkomt, is bij nacht regel en de verschrikkingen van den oorlog doen zich daarbij wel in haar ergsten vorm voor; zware eischen worden dan aan de menschelijke zenuwen gesteld. Von BORRIES zegt omtrent de gevechten in den nacht 9/10 Sept. '14: „Aus den Berichten fast aller beteiligten Truppen wächst das Grauen hervor, das die sturmgeübten Männer in den Zuckungen des nächtlichen Ringens überkam” en elders las ik: „Manche Truppenteile, die

Nachtgefechte mitgemacht hatten, haben eine gewisse Scheu vor ihnen den ganzen Krieg über nicht mehr verloren."

Het Duitsche gevechtsvoorschrift zegt dan ook, dat „in der Nacht nicht die Zahl, sondern der innere Wert der Truppe entscheidet." De innerlijke waarde van den troep en het peil van zijn moreel vormen inderdaad den barometer van den bevelhebber bij het nemen van een besluit omtrent het aangaan van een nachtgevecht.

Ook met den moreelen toestand van den vijand kan de bevelhebber rekening hebben te houden. Hoewel ik het in 't algemeen uit den boeze acht om bij de voorbereiding van oorlogsoperaties wissels te trekken op een mogelijke minderwaardigheid van het moreel van den tegenstander, *kunnen* er omstandigheden zijn, waarin men in dit opzicht wat wagen moet; zoo bijv. bij de uitbreiding van het succes en de vervolging. Het is de kunst van den bevelhebber om uit te maken, wanneer het psychologisch oogenblik hiervoor gekomen is.

Nog een enkel woord over den invloed van den aanvoerder, welke, zooals ik zooveen heb gezegd, bij duisternis gedeeltelijk is uitgeschakeld. Toch kunnen er ook in het nachtgevecht oogenblikken zijn, waarin de aanvoerder het volle gewicht van zijn persoonlijk optreden in de weegschaal kan en moet werpen. Van de zes gemengde brigades, die in den nacht 5/6 Aug. '14 den overval van Luik ondernamen, slaagde slechts één — de versterkte 14e I. B. — erin, het doel te bereiken. Dit was te danken aan den generaal LUDENDORFF, die, toen de brigade-c. en één der reg.-cn. gevallen waren en de brigade op korten afstand van den vijand bleef steken, persoonlijk ingreep en de troepen tot de overwinning voerde. Moge de *gevechtsleiding* in het duister al buitengesloten zijn, op den officier rust de plicht om den troep door rechtstreeksche *aanvoering* over de psychologisch moeilijke oogenblikken — waarvan dat van het eerste stooten op den vijand er steeds één vormt — heen te helpen. Door zijn persoonlijk voorbeeld moet hij het moreel hoog houden.

Wat de *ge oefendheid van den troep* betreft, is het nog

noodig, dat ik u de noodzakelijkheid daarvan voorhoud? Bij Namen werden in Aug. 1914 de eerste nachtelijke ondernemingen verricht door een Duitsch regiment, dat een bijzonder grondige opleiding in het nachtgevecht had genoten. Zij mislukten volkomen en bij sommige onderdeelen kwamen zelfs bij het aanbreken van den dag tot de ontdekking, dat de troep zich met den rug naar het te veroveren fort had ingegraven. De oorzaak van deze mislukkingen zoekt men in het feit, dat het vredes-regiment door onvoldoend in 't nachtgevecht geoefende officieren, kader en manschappen was aangevuld.

LANZ zegt in zijn reeds genoemd werkje ¹⁾: „Um nur einen Nachtangriff im Rahmen des Bataillons einzuüben, wobei das Gelände keine groszen Schwierigkeiten bot, bedurfte es bei kriegsgewohnter Truppe meines Erinnerns fast 14 tägiger eingehender Ausbildung. Wieviel mehr für eine groszenteils kriegsfremde Truppe, im unbekanntem Gelände und gröszerem Verbande?“ Hij geeft voorts een overzicht van de verschillende oefeningen, die in vreedestijd moeten worden gehouden; een programma van zóódanigen omvang, dat ik het niet zal vermelden, doch waarop ik Uwe aandacht zou willen vestigen.

M. H., het hameren op de noodzakelijkheid van de zoo weinig geliefde nacht-oefeningen is reeds zoo oud als de weg naar Rome. Ik moge dan ook volstaan met te constateren, dat de wereld-oorlog opnieuw heeft bewezen, dat grondige en stelselmatige beoefening van het nachtgevecht in vreedestijd onontbeerlijk is om in den oorlog eenige kans op succes te kunnen hebben.

In de tweede plaats wil ik er op wijzen, dat *bij den nachtelijken aanval eene deugdelijke voorbereiding en een verrassende, snelle uitvoering onmisbare factoren zijn voor het slagen van de onderneming.*

Daar in de duisternis de gevechtsleiding, van den compagnies-commandant af, zoo goed als uitgeschakeld is, ligt bij den nachtaanval de taak van den bevelhebber in de voor-

---

¹⁾ Zie noot 2 op bladz. 261.
1925/26. IV

bereiding. Deze moet met de uiterste zorgvuldigheid geschieden, terwijl daarbij tot in de kleinste bijzonderheden moet worden afgedaald en niets aan het toeval mag worden overgelaten.

In den slag van Gravelotte-St. Privat werd, om den ongunstigen toestand op den zuidelijken vleugel bij Gravelotte te redden, het IIe Deutsche L. K., dat na vermoeiende marschen ten W. van Gravelotte was aangekomen en dat volkomen onbekend was met den gevechtstoestand, in den nacht 18/19 Aug. 1870 aangezet tegen het front le Point du Jour-Moscou Fe. De aanval moest worden verricht in volkomen onbekend terrein, zonder dat eenige verkenning had kunnen plaats hebben. Zelfs gingen de troepen, zonder gereedstelling, uit de marschecolonne, regiment na regiment, voorwaarts en het spreekt wel vanzelf, dat onder die omstandigheden de aanval volkomen mislukte. Had op 9 Sept. '14 de kroonprins zich herinnerd hoe 44 jaar geleden ontelbare Deutsche soldaten noodeloos en nutteloos het leven lieten, dan had hij zich wel tweemaal bedacht alvorens 5 à 6 uur voor het invallen van de duisternis bevel te geven voor den nachtaanval van een leger.

Mag in 't algemeen in den oorlog de vrees voor tijdverlies er nooit toe leiden het onmogelijke te willen uitvoeren, in het bijzonder bij een nachtaanval is elke overijling een misdaad jegens den troep. Niet alleen moeten de bevelen voor den aanval berusten op een zorgvuldige, overdag te verrichten verkenning van den vijand en vooral ook van het aanvalsterrein, en moet in die bevelen alles tot in de kleinste kleinigheden worden geregeld, doch bovendien moet aan de onder-commandanten de tijd worden gelaten om op hun beurt te verkennen, bevelen te geven en de noodige voorbereidende maatregelen te treffen. Dit geldt ook voor den bewegingsoorlog! In het reeds aangehaalde artikel in Wissen und Wehr¹⁾ las ik: „Oft fehlte es im Bewegungskrieg an der hierzu erforderlichen Zeit; dies führte zu einem auf falschen Unterlagen angesetzten Nacht-

---

¹⁾ Zie noot 1 op bladz. 260.

angriff und zu einem Scheitern des Unternehmens." De lessen van de krijgsgeschiedenis zijn wèl moeilijk te leeren!

Voor de *uitvoering* van den aanval staan verrassing en zaelheid op den voorgrond; zonder eenig geluid en als 't ware in één sprong moet men met het blanke wapen bij den vijand binnondringen. Na geruischlooze gereedstelling in een uitgangsstelling, die loodrecht op de aanvalsrichting moet zijn gelegen, gaan de infanterie-onderdeelen op een smaller front dan bij den aanval overdag en in kleine colonnes geformeerd voorwaarts; elk dezer colonnes gaat onder de grootst mogelijke stilte recht voor zich uit op het haar aangewezen doel af en tracht, alle aandacht wijdende aan het bewaren van de juiste richting, zonder 's vijands vuur te beantwoorden zoo snel mogelijk den tegenstander te bereiken.

Men onderschatte niet de moeilijkheden, die aan een nachtaanval zijn verbonden! 's Vijands vuuruitwerking is bij duisternis wel is waar geringer dan overdag omdat waarneming niet of slechts onvoldoende mogelijk is, doch de hedendaagsehe artillerie kan zonder waarneming hare afsluitingsvuren afgeven, en de schootrichting van het meest geduchte wapen op het moderne slagveld, den mitrailleur, kan bij dag worden vastgelegd. Doch bovenal doen zich bij den nachtaanval de bezwaren gelden, die u bekend zijn: deprimeerende invloeden op het moreel, moeilijk te onderhouden richting en verband, de troep minder in de hand der aanvoerders, de gevechtsleiding geheel buitengesloten, samenwerking der wapens hoogst bezwaarlijk, grootere vermoeienis, enz.

Aanvallen van beperkten omvang, als genoemd in mijn tweede stelling, kunnen in vele gevallen noodig of gewenscht zijn; *in het bijzonder voor eene strijdmacht, die, wat haar materieel betreft, bij den tegenstander vergeleken in de minderheid is, kunnen zij groote waarde hebben. Doch wil eenige kans op succes aanwezig zijn, dan moet, zooals de oorlog heeft bewezen, onvoorwaardelijk worden voldaan aan hooge eischen omtrent het morcel en de geoefendheid van den troep*; is zulks niet het geval, dan doet men beter der-

gelijke aanvallen na te laten, omdat zij dan slechts tot een jammerlijke slachting van de eigen troepen zullen leiden. Naar mijne meening biedt de eerste oefeningstijd van onze infanterie (5½ of 1½ maand) geen gelegenheid om den troep voldoende in het nachtgevecht te oefenen, terwijl, deels tengevolge van de inkrimping van het beroepskader, onze lagere aanvoerders — op wie de moeilijkheden van een nachtaanval in haar volle zwaarte zullen drukken — in dit opzicht onvoldoende voor hun taak zijn voorbereid. In den aanvang van een oorlog zullen wij dan ook van nachtaanvallen moeten afzien.

Een enkele opmerking nog over de verdediging bij duisternis en het nachtgevecht in polderland.

Wanneer de *verdediging* wordt gevoerd onder bezetting van een voorpostenstrook en een hoofdweerstandstrook, zooals in ons Gevechtsvoorschrift 1925 is voorgeschreven, en het vuur ook bij duisternis uit de diepte wordt afgegeven — hetgeen kan geschieden door de schootsrichting der achter de frontlijn opgestelde organen bij dag nauwkeurig vast te leggen — dan behoeft een nachtaanval niet door den verdediger te worden gevreesd. Voldoen zijn moreel en zijne geoefendheid aan de eischen, die ik u noemde, d.w.z. weet hij het hoofd koel te houden en zijne vuren nauwkeurig op de bevolen plaats te brengen, dan zal bij een aanval blijken, dat de verdediging — bij nacht nog meer dan overdag — een sterkere gevechtsvorm is dan de aanval en dat een overgrootte diepte door te voeren aanval niet zal gelukken. De Fransche luit.-kolonel JÈZE, die zooals ik u reeds mededeelde, zeker geen tegenstander van den nachtaanval kan worden genoemd, zegt in zijne eindconclusie ¹⁾: „Contre des troupes solides, bien commandées, disposées en profondeur et en possession de tous leurs moyens matériels et moraux, une attaque de nuit aura très peu de chances de réussir”. Indien het den aanvaller echter gelukt — wat zeer goed mogelijk is — in de voorste strook enkele terreindeelen te veroveren, dan is het aan den verdediger om door goed voorbereide

¹⁾ Zie noot 1 op bladz. 261.

tegenstooten of tegenaanvallen hem daaruit te werpen. Tegen overijlde handelingen in den nacht moet hierbij echter ernstig worden gewaarschuwd.

Wat het *polderland* betreft, de moeilijkheden van den nachtelijken aanval doen zich hier wel in dubbele mate gelden. Wil men hiervan een voorbeeld uit de werkelijkheid, dan leze men de beschrijving, door den luit.-kolonel BARANGER gegeven, van een tegenaanval van een Fransch bataljon in den nacht 12/13 Nov. 1914 aan den Yser ¹⁾. Deze aanval moge niet zijn voorbereid en uitgevoerd volgens de daaraan te stellen theoretische eischen, de moeilijkheden van een nachtaanval in polderland leert men daaruit ten volle kennen. De aanval werd te 2.15 voorm. ingezet. Reeds te 2.30 zond de c. van één der compagnieën bericht „qu'il est décidément impossible de songer à franchir les canaux. Plusieurs hommes sont déjà tombés à l'eau; embourbés dans la vase, glissant sur les bords inclinés et visqueux du fossé au moment où ils font effort pour remonter, ils retombent chaque fois au fond et ne peuvent se dégager d'eux-mêmes. Le mouvement de la compagnie jusqu' à l'Yser, dans de telles conditions, demanderait plusieurs heures; l'effectif fondrait en route et on ne réaliserait certainement pas la surprise que l'on escompte.”

Zoo vaak hoort men zeggen, dat wij er een eigen tactiek op moeten nahouden en dat wij door beweeglijkheid, door het gebruik maken van de duisternis en van de eigenaardigheden van onzen bodem, enz. aan ons gebrek aan materieel moeten tegemoet komen. Indien daarvoor ergens de gelegenheid bestaat, dan is het wel in ons polderland; wanneer onze troepen zich daarin thuis voelen, dan kunnen wij door nachtelijke ondernemingen te land en op het water succes hebben tegen een vijand, die niet bezit wat de overste BARANGER noemt „la dure expérience de la difficulté du terrain”. Doch dan moeten de tijd en de gelegenheid bestaan om in den polder te oefenen. Is dit niet het geval, dan staan wij er

---

¹⁾ Leutenant-Colonel BARANGER. „Un épisode de la bataille de l'Yser, novembre 1914”. Revue d'Infanterie Februari 1924.

even slecht voor als de vijand en zullen ook wij de waarheid ondervinden van het Duitsche gezegde: was nicht geübt wird, geht nicht.

M. II., ik ben mij bewust, dat ik over de voorbereiding en de uitvoering van het nachtgevecht kort ben geweest. Dit geschiedde om twee redenen.

In de eerste plaats, omdat *de denkkeelden omtrent het nachtgevecht — in het bijzonder die omtrent zijne voorbereiding en uitvoering — gedurende en na den oorlog slechts weinig verandering hebben ondergaan.* Dit is ook logisch, omdat bij duisternis het vuurgevecht wordt vermeden, althans door den aanvaller, en het handgemeen op den voorgrond treedt, zoodat de evolutie in de bewapening oneindig minder haar invloed op de tactiek van het nachtgevecht doet gelden dan op die van het gevecht bij daglicht. „Bei Nachtgefechten macht nun einmal die Taktik einen Rückschritt um 50 Jahre” zegt de een of andere schrijver; legt men de voorschriften van vóór en die van na den oorlog naast elkaar, dan is, wat het nachtgevecht betreft, in hoofdzaken het verschil dan ook niet groot. Zoo kwam ik bijv., toevallig het Fransche gevechtsvoorschrift van 1913 ¹⁾ en het Duitsche van 1921 ²⁾ met elkaar vergelijkende, tot de verrassende ontdekking, dat de daarin voorkomende bepalingen omtrent het gevecht bij duisternis niet alleen in beginsel dezelfde zijn, doch ook op vele plaatsen woordelijk nagenoeg overeenkomen.

In de tweede plaats ben ik niet in de details van het nachtgevecht getreden, omdat zulks niet in de lijn van mijn voordracht ligt. In overleg met het Bestuur van onze Vereniging heb ik nl. gemeend mij niet te moeten beperken tot het eigenlijke nachtgevecht, doch ook te moeten behandelen de beteekenis van de duisternis voor de overige phasen der oorlogvoering; zulks vooral ook omdat juist *ten aanzien van tal van oorlogshandelingen, die niet rechtstreeks tot het*

---

¹⁾ Décret du 2 décembre 1913, portant règlement sur le Service des Armées en Campagne.

²⁾ Führung und Gefecht der verbundenen Waffen, vom 1 September 1921.

gevecht behooren, gedurende en na den oorlog de duisternis meer en meer eene rol van beteekenis is gaan spelen.

Gaarne zou ik dus nog enkele beschouwingen willen wijden — ook al weer zonder op volledigheid aanspraak te maken — aan eenige oorlogshandelingen, die certijds overdag konden plaats vinden, doch die, voornamelijk tengevolge van de ontwikkeling der luchtstrijdkrachten en der artillerie, thans in den regel bij duisternis moeten geschieden. Achtereenvolgens wil ik dan mijne denkbeelden mededeelen omtrent den marsch, de voorbereiding en de gereedstelling voor den aanval, de werkzaamheden in den nacht, volgende op een aanval, de verdediging en den terugtocht.

De diepte van ons land is zóó gering, dat wij, bij het verrichten van *marschen*, onmiddellijk na het uitbreken van een oorlog — of wellicht reeds bij het ontstaan van een ernstige spanning in den politieken toestand — rekening moeten houden met de mogelijkheid van het optreden van vijandelijke verkennings-, van bombardeer- en van aanvalsvliegtuigen. *Vanaf dat tijdstip kunnen*, zoowel ten behoeve van de geheimhouding — dus om de strategische of tactische verrassing mogelijk te maken — als voor de veiligheid der troepen, *de te verrichten marschen veelal niet anders dan bij duisternis geschieden*; te klemmender is dit voor eene strijdmacht, wier luchtstrijdkrachten zóódanig in de minderheid zijn, dat van elke poging om het overwicht in de lucht te verkrijgen moet worden afgezien.

Marschen onder het bereik der vijandelijke artillerie zullen ook om de uitwerking van dat wapen te ontgaan in vele gevallen gedurende de duisternis moeten worden uitgevoerd.

Na al wat over de noodzakelijkheid van nachtmarschen reeds te onzent is gezegd en geschreven ¹⁾, behoeft ik daarover niet verder uit te weiden. Gedurende den wereldoorlog is men er meer en meer toe overgegaan de belangrijke

---

¹⁾ Zie o.a. mijn artikel „Marcheeren en legeren”. Mil. Spectator, Maart 1923.

troepenverplaatsingen, zelfs op zeer grooten afstand van den vijand, uitsluitend bij duisternis te doen plaats vinden. Zoo werd deze handelwijze o.a. gevolgd bij de Duitse troepenconcentraties ten behoeve van de groote offensieven in het voorjaar van 1918 en bij die der Franschen voor den aanval in Champagne in Sept. 1918. Vóór den aanval op 21 Maart '18 hebben sommige Duitse divisies 9 nachtmarschen verricht. Werden deze dus in den laatsten oorlog reeds zeer vaak toegepast, in een toekomstoorlog zullen zij, althans in onze verhoudingen, vrijwel regel zijn.

Men meene nu echter niet, dat met het verrichten van nachtmarschen alle gevaar voor het prijsgeven van de geheimhouding en voor het ontstaan van verliezen door luchtaanvallen is geweken. De luchtstrijdkrachten kunnen in vele gevallen ook des nachts marcheerende troepen verkennen, bombardeeren en met mitrailleurs aanvallen. Volgens de Fransche „Instruction générale sur l'observation” van 1922 kan, bij heldere maan zonder mist, de luchtwaarnemer tot op 2000 M. hoogte alle punten van het terrein onderkennen binnen een rayon van 3 à 4 K.M. rondom de vertikaal van het vliegtuig. Zonder maanlicht en bij afwezigheid van mist en wolken is de zichtbaarheid nog voldoende, vooral in de vertikaal, doch moet, om troepenbewegingen te kunnen waarnemen, laag worden gevlogen; ook kan onder die omstandigheden worden verkend met behulp van lichtbommen. Bij mistig weer is de mogelijkheid van luchtwaarneming vrijwel buitengesloten.

Bij het verschijnen van vliegtuigen kan de infanterie zich in hoog terrein terzijde van den weg neerwerpen, doch op smalle polderwegen, begrensd door breede slooten, is dit veelal onmogelijk. De voertuigen zijn in ieder geval zeer kwetsbaar; bij een ongeval geven zij bovendien licht aanleiding tot versperring van den weg. Nu kan men wel is waar aan het gevaar van luchtaanvallen tegemoetkomen door de troepen met vergrooten afstanden in de colonnes te laten marcheeren, doch dit brengt het nadeel mede, dat de totale colonne-lengte — en daarmee de tijd, benodigd voor het voleindigen van den marsch — aanzienlijk wordt vergroot

en dat, vooral in korte nachten, men òf slechts zeer kleine marschen kan maken, òf het einde van den marsch toch bij daglicht moet volbrengen; in laatstgenoemd geval zouden de krachten van den troep onnoodig zijn verbruikt. Ook kan men de oplossing van WALDEMAR PFEIFER¹⁾ aanvaarden, die langs colonnewegen dwars door het terrein wil marcheeren, doch ik behoef u niet te zeggen, welke moeilijkheden en bezwaren hieraan verbonden zijn.

M. H., ik heb het vraagstuk van het marcheeren slechts oppervlakkig aangeroerd; in het bijzonder in verband met de aanwezigheid van een groot aantal voertuigen bij de troepen kon dat vraagstuk, bij diepere beschouwing, wel eens blijken onoplosbaar te zijn voor eene strijdmacht, die niet of slechts onvoldoende door vliegtuigen tegen het luchtgevaar kan worden beveiligd. In Mei 1923 schreef ik in den Mil. Spectator: „een klein land moet een naar evenredigheid groot aantal vliegtuigen van uitstekend gehalte bezitten”. Het bezit van een naar *verhouding* groote luchtvloot zou ons, gezien ook de schitterende qualiteiten van onze militaire vliegers, een grooten stap nader brengen tot de oplossing van het vraagstuk, hoe van ons leger een deugdelijk oorlogs-instrument te maken.

Na even door een aanlokkend lietschijnsel op een zijpad te zijn afgedwaald, keer ik weer op mijn duisteren hoofdweg terug. Zooeven sprak ik u van het krachtsverbruik van den troep, want inderdaad zijn nachtmarschen ware energievreters. Niet alleen zijn zij voor den troep zeer vermoeiend, doch bovendien eischen zij van den bevelhebber uitgebreide voorbereidingsmaatregelen en van den commandant voortdurend toezicht en ingespannen werkzaamheid. In bijzondere mate geldt dit voor naderingsmarschen, d.w.z. voor marschen, die moeten worden verricht onder bereik der vijandelijke artillerie; vooral in den stellingoorlog moet hierbij de uiterste voorzichtigheid worden betracht.

Nachtelijke naderingsmarschen zullen veel voorkomen,

---

¹⁾ WALDEMAR PFEIFER, „Marschgliederung und Fliegerwirkung” 1924.

want al is het noodzakelijk, dat zij bij daglicht eindigen wanneer het tot stand brengen van de gevechtsaanraking het einddoel is, in vele gevallen zal dan althans een deel van elken marsch bij duisternis kunnen en moeten geschieden. Bevinden eigen troepen zich reeds tegenover den vijand, zoodat van het opnemen van de gevechtsaanraking geen sprake is, dan zal de uitvoering bij duisternis regel zijn. Dengenen, die de moeilijkheden van zulk een marsch willen leeren kennen, kan ik de bestudeering aanbevelen van de operaties van het Fransche 114e Bataljon Alpenjagers in den nacht 22/23 Juni 1916 nabij Verdun. Als divisie-reserve moest dit elite-bataljon, dat geheel versch was, achter het front een marsch verrichten van amper 10 K.M.; na ruim 5 uur zwoegen met opgezette gasmaskers kwam het doodelijk vermoeid op de plaats van bestemming aan.¹⁾

Een voorbeeld van een naderingsmarsch van langen duur werd ons op de Fransche Krijgsschool medegedeeld, n.l. die van een infanterie-regiment van de 47e Fransche Divisie, welke divisie gedurende den slag bij Montdidier (8—12 Aug. 1918) als reserve van het 31e L. K. achter het oprukkend front volgde. Het regiment verrichtte achtereenvolgens twee marschen bij duisternis (8/9 en 9/10 Aug.), een marsch bij daglicht (10 Aug.) en nog een nachtmarsch (11/12 Aug.); het einddoel van die marschen was respectievelijk op 11, 8, 8 en 2 K.M. achter het door de divisies in eerste linie bereikte front gelegen. Het regiment werd voortdurend verontrust, gehinderd en aangevallen door vijandelijke vliegtuigen, terwijl de na de marschen betrokken bivaks elken nacht uit de lucht werden gebombardeerd; de vijand maakte daarbij veel gebruik van lichtbommen met parachute. De verliezen aan menschen waren gering, die aan paarden grooter; van slapen kon schier geen sprake zijn. Dat zoo weinig verliezen zijn geleden, was te danken aan de wijze, waarop de marschen en de legering werden voorbereid en

---

¹ Colonel DESOFFY DE CSERNEK. „Opérations du 114e bataillon de chasseurs alpins dans la nuit et la matinée du 23 Juin 1916.” Revue Mil. Française, December 1921.

uitgevoerd. Vóór elken marsch werd het noodige personeel uitgezonden voor het verkennen der opmarschwegen, het verbeteren van bruggen, het voorbereiden der bivaks en het aanleggen van verbindingen. De nachtmarschen geschieden, met behulp van gidsen en van het kompas, dwars door het terrein, veelal in colonne met tweeën met vergroote afstanden tusschen de onderdeelen (200 M. tusschen de bats., 100 M. tusschen de compn.) en zonder voertuigen. Gemakkelijk door vliegtuigen waar te nemen terreinpunten werden vermeden. Bij het verschijnen van vliegtuigen werd halt gehouden; in den nacht van 11/12 Aug. kwamen over een afstand van 6 K.M. tien dergelijke halten voor. De bivaks werden betrokken in bosschen, die door niemand mochten worden verlaten, terwijl elk lichtschijnsel angstvallig werd vermeden; elk man groef zich in om verliezen door bombardement te ontgaan.

Van de vijandelijke artillerie had het regiment niet te lijden, doch men moet daarbij wel bedenken, dat de Franschen hier te doen hadden met een terugtrekkenden tegenstander, die alle krachten moest inspanssen om zich de divisies in eerste linie van het lijf te houden. Bij het oprukken tegen een vijand in stelling zou men er geheel anders voor hebben gestaan.

Bij nachtmarschen doen zich — als bij alle operaties in de duisternis — tal van moeilijkheden en wrijvingen voor. *Zij moeten, om verliezen te ontgaan en om den troep onnoodige vermoeienissen te besparen, onder alle omstandigheden met de uiterste zorg worden voorbereid en met de noodige voorzichtigheid worden uitgevoerd*, terwijl de hogere commandanten aan de lagere den tijd moeten laten voor het nemen van hunne voorbereidende maatregelen. Tijdens den slag aan de Somme (2e helft 1916) ontving de 5e Duitsche Divisie, die om St. Quentin over een groote ruimte verspreid in kwartier lag, te 11.00 nam. het volgende bevel: „Die Engländer sind bei Bapaume durchgebrochen. Die 5. Infanterie-Division befindet sich in zwei Stunden auf dem Marsch nach Bapaume um den Feind zurückzuwerfen.” Het spreekt wel vanzelf, dat dit bevel, hoewel de verbin-

dingen in de divisie uitstekend werkten, in dien vorm niet uitvoerbaar was.

Ten slotte wil ik er nog op wijzen, dat ernstige beoefening van den nachtmarsch in vreedestijd noodig is, vooral voor een weermacht, die in den oorlog daarin veelal haar heil zal moeten zoeken.

De voorbereiding van een aanval omvat niet alleen het vormen van een aanvalsplan en het geven van de daaruit voortvloeiende bevelen, doch o.a. ook al die handelingen, welke noodig zijn voor het aanvoeren van munitie en materieel en voor het in werking treden van de verschillende diensten (verbindingsdienst, geneeskundige dienst, verplegingsdienst, enz. enz.). De omvang van die voorbereiding is voornamelijk afhankelijk van den aard van den vijandelijken weerstand, die door den aanval moet worden gebroken. Kan men in het ontmoetingsgevecht met eene voorbereiding van enkele uren volstaan, bij een aanval in den bewegingsoorlog op een vijand in stelling eischt zij meer tijd en zal zij vaak dagen moeten duren, terwijl in den stellingoorlog weken, ja maanden daarmede gemoeid kunnen zijn.

Tegenover een vijand in stelling moeten, ook in den bewegingsoorlog, de verschillende werkzaamheden in den regel gedurende de duisternis worden uitgevoerd, niet alleen om daarbij verliezen te ontgaan, maar ook — en vooral — ten behoeve van de tactische verrassing, die tengevolge van de ontwikkeling van het luchtwapen heden ten dage oneindig moeilijker is te verkrijgen dan voorheen.

De voorbereiding van een aanval zal in den regel één of meer nachten van ingespannen arbeid op velerlei gebied eischen. Ook hiermede moet bij de vredesopleiding ter dege rekening worden gehouden, want het werken bij duisternis eischt ervaring en routine, die niet in enkele nachten zijn te verkrijgen.

Ook het gereedstellen der troepen voor den aanval moet, om dezelfde redenen, als bij de voorbereiding vermeld, in den regel bij duisternis geschieden.

Kan de artillerie reeds bij daglicht hare gevechtsstellingen maskeeren en inrichten, haar vuur voorbereiden, hare opmarschwegen naar de stellingen verkennen enz., de stellingverandering van de reeds aanwezige artillerie en het in stelling brengen van het geschut, dat voor den aanval bovendien ter beschikking wordt gesteld, moet in beginsel onder begunstiging van de duisternis geschieden; in den stellingoorlog zijn hiervoor verscheidene nachten noodig.

De gereedstelling van de infanterie, die in den regel plaats heeft in den nacht, voorafgaande aan den aanval, vormt een der moeilijkste oorlogshandelingen; te moeilijker wordt zij, wanneer zij gepaard gaat met eene aflossing.

Beschouwen wij, om dit laatste te verduidelijken, eens een divisiegroep van eene normale oorlogssamenstelling van 3 à 4 divisiën en de noodige divisiegroepstroepen, die — op beide vleugels aan eigen troepen aangeleund — den naderingsmarsch tegen een reeds eenige dagen in stelling zijnden vijand heeft verricht met 2 divisiën in eerste linie, elk met eene frontbreedte van 4 à 5 K.M. Nadat deze divisiën in hunne marschvakken de gevechtsaanraking tot stand hebben gebracht en daarna onder het terugwerpen van 's vijands voorposten een uitgangsstelling hebben veroverd, ontvangt de D. G. C. bevel, na een zekeren tijd van voorbereiding met zijn D. G. aan den aanval op 's vijands hoofdweerstandsstrook deel te nemen. Aannemende, dat de grenzen van het divisiegroepsvak daarbij niet gewijzigd worden, spreekt het wel vanzelf, dat de D. G. C. in geen geval eraan kan denken met slechts 2 divisiën in eerste linie aan te vallen; een front van 4 K.M. per divisie bij den aanval op een voorbereide stelling is een absurditeit. Hij zal dus de voorste divisiën met minstens één versche divisie moeten versterken, hetgeen aflossing op een deel van het front noodzakelijk maakt. Ook die aflossing kan niet anders dan bij duisternis geschieden. Bij voldoende tijd kan hiervoor een afzonderlijke nacht worden bestemd, doch in den bewegingsoorlog kan het noodig zijn, dat de aflossing en de gereedstelling in denzelfden nacht plaats hebben; een veelal ingewikkeld probleem, waarop ik hier niet nader kan ingaan. Op de

nachtelijke aflossingen hoop ik bij de verdediging nog terug te komen. In ons leger zullen wij trouwens van aflossingen vóór den aanval niet veel last hebben en wel om de eenvoudige reden, dat de D. G. slechts 2 divisieën telt — die in den regel van den aanvang af naast elkaar moeten worden ingezet — en de D. G. C. niet over een infanterie-reserve beschikt ¹⁾; bij ons zal dus hoogstens in de divisie aflossing kunnen plaats hebben van onderdeelen, die bij de inleidende gevechten bijzonder hebben geleden.

Doch nemen wij het eenvoudigste geval, n.l. dat de gereedstelling moet plaats vinden nadat de noodige aflossingen reeds zijn geschied. Dan nog vormt zij een uiterst moeilijke handeling, omdat zij in volkomen stilte in het duister moet worden uitgevoerd en de onderdeelen in de bevolen formatie, op de juiste plaatsen — die vaak moeilijk aan te duiden en in 't donker nog lastiger te vinden zijn — recht tegenover hunne aanvalsdoelen moeten worden opgesteld. In den stellingoorlog is een ieder min of meer vertrouwd met het terrein en heeft men allen tijd om rustig de noodige verkenningen te verrichten en voorbereidingen te treffen, terwijl de gereedstelling tevoren achter het front kan worden beoefend. In den bewegingsoorlog echter moet de gereedstelling veelal met korte voorbereiding worden uitgevoerd in onbekend terrein. Er kan dan ook niet genoeg de nadruk worden gelegd op de noodzakelijkheid van voorafgaande verkenning en zoo deugdelyk mogelyke voorbereiding. In den stellingoorlog kan de verkenning in vele gevallen slechts bij duisternis geschieden; ook in den bewegingsoorlog moet, om de verrassing te bewaren, daarbij groote voorzichtigheid worden betracht.

Ook oefening in vreedstijd is noodig. Dankbaar kunnen wij in dit opzicht terugzien op de laatste groote najaars-oefeningen, waarbij tweemaal de gereedstelling bij duisternis in groot verband werd beoefend. Doch ook bij de opleiding

---

¹⁾ Onze divisieën zullen dus de gevechtsaanraking tot stand moeten brengen en de inleidende gevechten voeren in een vak van zóódanige breedte, dat zij daarin ook kunnen aanvallen; dus gemiddeld 2 K.M. in den bewegingsoorlog.

van onze infanterie in kleinere verbanden moet men door-
drongen zijn van de waarheid van hetgeen WALDEMAR
PFEIFER zegt ¹⁾: „Die nächtliche Bereitstellung der Infan-
terie ist heute der wichtigste, aber auch bei weitem schwie-
rigste Gegenstand der ganzen Infanterieausbildung.“

Thans enkele woorden over *den nacht*, volgende op een
aanval bij daglicht. Zulk een nacht vormt altijd eene critieke
periode, zoowel in geval men den aanval den volgenden dag
wil voortzetten, als in het geval dat de A. B. heeft besloten
zich voorloopig te bepalen tot de verdediging van het ver-
overde terrein. Immers, niet alleen zijn de troepen vermoeid
en is de wanorde ontstaan, die onvermijdelijk het gevolg is
van de steeds voorkomende vermenging van onderdeelen
in den loop van een aanvallend gevecht, doch bovendien
bestaat de mogelijkheid, dat de vijand, hiervan profitee-
rende, een tegenaanval verricht. Bestaat het voornemen den
aanval voort te zetten, dan rust op de D. Cn. de voorname
plicht, gedurende den nacht te doen nagaan, of men nog
in gevechtsaanraking met den vijand is: zulks ten einde te
voorkomen, dat, zooals in den laatsten oorlog zoo vaak is
geschied, een vijandelijke terugtocht niet zou worden
bemerkt. Daarvoor is het niet voldoende, patrouilles tot aan
den vijand te zenden, omdat zij, indien de tegenstander is
teruggetrokken, een door hem ter misleiding achtergelaten
ijl scherm van mitrailleurs niet kunnen doorbreken. Het is
dus noodig, op verschillende uren van den nacht kleine aan-
vallende ondernemingen (coups de main) op touw te doen
zetten, uit te voeren door weinig infanterie (bijv. $\frac{1}{2}$ comp.),
gesteund en beschermd door veel artillerie. Voorts moeten
na het invallen van de duisternis de verbanden worden
geordend en de onderdeelen opnieuw worden gegroepeerd
en gereed gesteld voor de voortzetting van den aanval: wordt
het zwaartepunt hierbij in een ander vak gelegd dan den
vorigen dag, dan kan het noodig zijn, dat ook de vakgrenzen
der onderdeelen moeten worden gewijzigd. Ten slotte moet

¹⁾ Zie noot 2 op bladz. 274.

de artillerie in vele gevallen van stelling veranderen, moet door elk onderdeel het verband met de buurlieden worden hersteld, moeten de verbindingen worden herzien en aangevuld en moeten de noodige munitie, verplegingsartikelen enz. worden aangevoerd, terwijl ook de geneeskundige dienst gedurende de duisternis in volle actie zal zijn. Inderdaad een lijvig nachtelijk programma!

Gaat men uit den aanval over tot de verdediging, dan moeten in algemeenen zin dezelfde maatregelen worden genomen en zal men er vóór alles op bedacht moeten zijn de troepen, die in den aanval min of meer naar voren zijn opgesloten, eene opstelling in de diepte te doen innemen. Aflossingen moeten in dien eersten nacht tot het strikt noodige worden beperkt, omdat voorafgaande verkenning niet kan geschieden en de aflossing zelf bij de nog heerschende wanorde schier onuitvoerbaar is. De hergroepeering der artillerie mag in geen geval gelijktijdig met die der infanterie geschieden en bij voorkeur daarna.

In de *verdediging* heerscht voortdurend een zeer bedrijvig nachtleven. *Niet alleen zal het inrichten van de stelling in vele gevallen bij nacht moeten geschieden, doch ook tal van andere handelingen zijn niet anders dan bij duisternis uitvoerbaar.*

Moet de stelling worden ingericht of voltooid terwijl de vijand zóó dichtbij is, dat men zijn artillerievuur heeft te duchten, dan kunnen de verschillende werkzaamheden veelal slechts bij duisternis worden uitgevoerd. Hoe dikwerf werden niet in den laatsten oorlog, wanneer de tegenpartij een groote doorbreking had verricht, divisies in alle haast aangevoerd en in den strijd geworpen, met opdracht den vijand tot elken prijs tegen te houden. Dan werd, terwijl de tegenstander in de nabijheid was en een aanval voortdurend dreigde, in den nacht koortsachtig aan de stellingen gewerkt, terwijl de dag slechts kon worden gebruikt om kleine verbeteringen aan te brengen. Het inrichten van een stelling bij duisternis zal in een toekomstigen oorlog zeer vaak voorkomen en... moet in vreedstijd worden beoefend.

De man moet in het donker leeren werken, de aanvoerder moet weten, hoe hij het nachtelijk werk moet leiden om de stelling op oordeelkundige wijze geleidelijk in sterkte te doen toenemen en om, als 't noodig is, steeds gereed te zijn een vijandelijken aanval af te slaan.

Voorts moet in de verdediging de waarneming van het voor-terrein — met het oog en met het oor — 's nachts onafgebroken worden voortgezet. Alle lichtscenen en geluiden bij den vijand moeten worden opgevangen en ter kennis van den inlichtingsdienst gebracht, en wel in de eerste plaats met het doel 's vijands voorbereiding van een aanval tijdig te onderkennen. Ook nachtelijke verkenning door middel van vliegtuigen, patrouilles en kleine aanvallende ondernemingen moet veelvuldig plaats hebben.

De verplegingsdienst en de aan- en afvoer zijn voornamelijk 's nachts in werking. Om die van den vijand te beletten of te hinderen, worden storende vuren afgegeven, die in den stellingoorlog elken nacht op het programma der artillerie staan en bij 's vijands voorbereiding voor een aanval hun hoogtepunt bereiken.

Bij een langdurige verdediging of na een vijandelijken aanval moeten 's nachts aflossingen plaats hebben; in de nabijheid van den vijand zijn dit altijd gevaarlijke ondernemingen, daar gedurende het aflossen de gevechtvaardigheid in de betrokken stellingdeelen belangrijk minder is dan in gewone omstandigheden. Zij moeten dan ook goed worden voorbereid en snel, ordelijk en in volkomen stilte, onderdeel voor onderdeel, worden uitgevoerd. Ook de voorafgaande verkenning zal in vele gevallen bij duistennis — zoo noodig in den vorigen nacht — moeten geschieden. Tot mijn spijt kan ik ook het vraagstuk van de aflossingen slechts vluchtig aanroeren, doch om U aan te toonen, met welk een zorg zulk een onderneming moet worden voorbereid, wil ik trachten U een schema te geven van de nachtelijke aflossing van een voorpostenbataljon in de nabijheid van den vijand. Ik heb hierbij aangenomen, dat het bataljon O. (oud) op voorposten is en door het bataljon N. (nieuw) moet worden afgelost.

1. Uitzending van verkenningspersoneel van bataljon N., bestaande uit den B. C. met den C. der Vbd. A en 2 ordonnansen, de vier C.Cn., elk met één ordonnaus, den C. van het M. P. en één onderofficier per sectie inf. en per sectie mitr.

2. Dit personeel begeeft zich bij duisternis naar den ep. van den C. van bataljon O.; deze deelt hun het *door hem gemaakte* aflossingsbevel mede (in te nemen opstelling, opmarschwegen, overname van materieel).

In overleg met den C. van bataljon N. wordt een punt vastgesteld waar de gidsen van bataljon O. het bataljon N. zullen opwachten.

In spoedeischede gevallen zendt de C. van bataljon N. de noodige inlichtingen en bevelen aan zijn reeds opmarcheerend bataljon.

Elk der C.Cn. en S.Cn. van bataljon N. begeeft zich naar den C. C., respect. S. C. van bataljon O., dien hij moet aflossen; zij worden hierbij geleid door gidsen, die door den C. van bataljon O. tijdig in zijn ep. zijn ontboden.

3. Aangekomen in hun toekomstigen ep. treden de C. Cn en S. Cn. van bataljon N. in overleg met die van bataljon O., verrichten met hen de noodige verkenningen op het terrein en treffen alle maatregelen om hunne onderdeelen snel in hunne opstellingen te brengen.

4. De gidsen van bataljon O. (1 voor den bataljonsstaf, 1 voor elke comp. en 1 voor elke sectie inf. en sectie mitr.) goed op de hoogte van de te volgen wegen, begeven zich naar het vastgestelde punt; elk neemt het hem te voren bekend gemaakte onderdeel „in ontvangst” en geleidt dit naar zijn plaats in de voorpostenstrook.

5. De afgeloste compn. van bataljon O. verzamelen op een door den B. C. bevolen punt.

Dit schema vormt slechts een voorbeeld, dat in elk bijzonder geval zal moeten worden gewijzigd of aangevuld. Er moge echter voldoende uit zijn gebleken, welke moeilijkheden

aan een schijnbaar zoo eenvoudige aflossing zijn verbonden, hoe de algemeene gang van zaken daarbij is, hoe ook bij een aflossing de voorbereiding hoofdzaak is, en ten slotte — steeds moet ik er weer op terug komen — dat, wil men in den modernen oorlog des nachts iets bereiken, intensieve en stelselmatige oefening onontbeerlijk is.

Na een gevechtsdag moet de verdediger in den daarop volgende nacht in 't algemeen dezelfde maatregelen nemen, die ik u reeds voor den aanvaller noemde (ordenen der verbanden, aanvullen van verliezen, herstellen van verbindingen, aanvullen van munitie e.d., enz.), teneinde den vijand zoo spoedig mogelijk opnieuw met alle kracht het hoofd te kunnen bieden.

Ten slotte een enkel woord omtrent den *terugtocht*. M. H., alleen reeds met de behandeling van de theorie van den terugtocht — zoowel indien deze gedwongen wordt ondernomen, als wanneer hij een periode vormt van het vooraf beraamde terugtochtsgevecht — zouden gemakkelijk één of meer voordrachtsavonden kunnen worden gevuld. De laatste oorlog levert talrijke voorbeelden van terugtochten op en de bestudeering van dat onderwerp is voor ons, die het in een oorlog wellicht geruimen tijd tegen overmachtige krachten zullen moeten uithouden, zeker niet van belang ontbloot. Ik wil er slechts dit van zeggen: om een terugtocht te doen slagen, moet de vijand tot op het laatste oogenblik van het zocrnemen daartoe in onwetendheid worden gehouden, terwijl de terugtocht zelf veilig moet kunnen plaats hebben, ook indien de vijand zou ingrijpen. Wat de veiligheid betreft, bij de moderne vuuruitwerking *kan men zich, behoudens in zeer bedekt terrein, niet anders dan in de duisternis van den tegenstander losmaken*. De hoofdmachten moeten dus, onder achterlating van een ijlscherm ter misleiding van den vijand, des nachts in alle stilte teruggaan in een formatie, welke die van den naderingsmarsch nabij komt, en binnen een tevoren bezette achterhoedestelling terugtrekken, om daarna langzamerhand den marschvorm in colonnes aan te nemen. Ook dit is een

moeilijke operatie, die niet anders dan na deugdelijke voorbereiding kan slagen.

M. de V., ik ben aan het einde van mijn voordracht gekomen. De tijd heeft mij ontbroken om u te spreken over tal van werkzaamheden, die in den oorlog veelal bij duisternis moeten geschieden, zooals de geneeskundige dienst, de etappendienst e.d., en vooral ook niet te vergeten die in de commandoposten der hoogere en lagere commandanten, waar, vooral in crisis-dagen, in den nacht vaak hoogspanning heerscht. Maar toch hoop ik erin te zijn geslaagd, u een indruk te hebben gegeven van de groote beteekenis van de duisternis in de moderne oorlogvoering. Bij herhaling heb ik gesproken over voorbereiding en geoefendheid, omdat *de kern van de oplossing van het moeilijke probleem, dat elke nachtelijke onderneming biedt, ligt in de voorbereiding door den chef en in de vakkundige, ordelijke, geluidlooze uitvoering door den troep.*

M. de V., ik heb gezegd.

Kapitein P. W. BEST.

Zooals de spreker van hedenavond terecht in zijn stelling naar voren heeft gebracht, zullen in den toekomstoorlog vele voorbereidende en gevechtshandelingen niet anders dan onder begunstiging van de duisternis kunnen plaats vinden. De vele, krachtige en ver-reikende vuurwapenen, waarover de moderne legers beschikken, zijn weliswaar in staat ook bij duisternis hun invloed te doen gelden, doch het behoeft in dezen kring geen nader betoog dat die uitwerking steeds ver zal achterstaan bij die, welke door gericht vuur overdag kan worden verkregen. Met nachtelijke ondernemingen wordt dan ook in vele, zoo niet de meeste gevallen beoogt zich aan gericht vuur te onttrekken. Dit doel kan echter ook op andere wijze worden nagestreefd, onder omstandigheden zelfs met gunstiger gevolg, en hierop zij het mij vergund met een enkel woord de bijzondere aandacht te vestigen.

Mozes en de Israëlieten werden bij de vervolging in de

woestijn voorafgegaan en geleid door een wolk, die op het kritieke oogenblik „vertrok van hun aangezicht en stond „achter hen en zij kwam tusschen het leger der Egyptenaren „en tusschen het leger Israëls... zoodat de één tot den ander „niet naderde.” In dit bijbelsche verhaal ligt feitelijk de kern van het juiste gebruik van rook of nevel opgesloten; immers de wolk benam den vervolgenden vijand het uitzicht zonder de eigen partij in dit opzicht te hinderen. Dit nu is, blijkens het verhandelde op dezen avond, bij duisternis of natuurlijken nevel, in het algemeen niet het geval; beide partijen ondervinden hiervan de bekende bezwaren.

Het gebruik van rook als tactisch strijdmiddel is zoo oud als de oorlog zelf. Bij de invoering van het zwarte buskruit werd de aanwezigheid van rook op de slagvelden zóó algemeen, dat het bewust gebruik maken van rook als dek-kingsmiddel tegen zicht steeds meer op den achtergrond geraakte.

De ervaringen, verkregen met de giftige gaswolken uit projectors, vestigde in den wereldoorlog weer opnieuw de aandacht op het gebruik van rook als middel, om de eigen handelingen aan de waarneming van de tegenpartij te onttrekken, dan wel om den tegenstander in den waan te brengen, dat een eigen aanval dreigde. Bezigde men hiervoor aanvankelijk afzonderlijke rooktoestellen (potten, gevuld met sterk rookgevende chemicaliën), later voerde men bij de artillerie bijzondere rookmunitie en bij de infanterie rookhandgranaten in, terwijl eerst na den oorlog omvangrijke en, voor zoover bekend geslaagde proeven met rookbommen en rookgordijnen uit vliegtuigen werden genomen.

Voor al de uitslag van laatstbedoelde proeven wettigt het vermoeden, dat in den toekomstoorlog een veelvuldig en vruchtbaar gebruik van rook toepassing zal vinden. Het vliegtuig toch stelt in staat om te gewenschter plaatse in korten tijd over een groote uitgestrektheid een rookgordijn van voldoende dikte en hoogte tot stand te brengen. Een overeenkomstig resultaat kan tot op zekere hoogte ook met behulp van de artillerie worden bereikt, doch voor deze gebruikswijze is veel geschut met een groote hoeveelheid

speciale munitie noodig. Ter toelichting hiervan moge dienen, dat voor het verwekken van een rookgordijn ter breedte van 4 K.M. gedurende 3 uren — bijvoorbeeld gewenscht bij een rivierovergang — aan de hand van Amerikaansche gegevens dienaangaande, noodig zouden zijn 24000 schoten uit 7 veld, terwijl bij gebruikmaking van vliegtuigen hiervoor volgens HEIGL („Die künstliche Vernebelung”) 6 vluchten ieder van een half uur, voldoende zouden zijn. Neemt men hierbij in aanmerking, dat rookprojectielen op zichzelf beschouwd geen direct schadelijke uitwerking op het doel hebben (tenzij giftige rook), dat de artillerie tal van belangrijke opdrachten moet vervullen, welke slechts met scherf- en gasvuren zijn te volbrengen en dat derhalve in den bewegingsoorlog slechts een beperkt aantal rookprojectielen te harer beschikking zal staan, dan volgt hieruit, dat in beginsel aan elke andere methode van rookverwekking de voorkeur moet worden gegeven.

Wat het practisch gebruik van rook aangaat, moet, zoals gezegd, het streven voorzitten de tegenpartij uitsluitend de nadeelen, de eigen partij de voordeelen ervan te verschaffen. Dit is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan. Wordt namelijk het rookverschijnsel te vroeg teweeggebracht, dan gaat niet alleen het verrassingsmoment verloren, doch bestaat bovendien groote kans, dat 's vijands bijzondere aandacht wordt getrokken. Komt de rook te laat of op de verkeerde plaats, dan wel duurt zij te lang of is zij te dicht, dan kan haar gebruik de eigen artillerie- en vliegerwaarneming of wel de bewegingen en het samenwerken der eigen troepen bemoeilijken. De gebruiker zal er dus altijd op bedacht moeten zijn, dat het kompas te hulp moet kunnen worden geroepen. Men, die zouden meenen, dat door de bewuste toepassing van rook, het slagveld aanmerkelijk aan overzichtelijkheid zal inboeten ten nadeele van de hogere bevelvoering, doe ik opmerken, dat die overzichtelijkheid van het moderne groote slagveld vrijwel illusoir is. Treft hier eenzijds de bekende leegte aan troepen, anderzijds vormen de tallooze springende projectielen rookwolken, die het uitzicht in vele richtingen zullen beperken. Vandaar het streven naar zeker werkende verbindingen.

Verder zal men bij het toepassen van rook of nevel dikwijls op de moeilijkheid stuiten, dat 's vijands waarnemings- en uitkijkposten niet voldoende bekend zijn, zoodat ook niet met zekerheid de plaats kan worden bepaald, waar het rookgordijn moet worden gebracht.

Toch neemt dit alles niet weg, dat men in het buitenland meer dan gewone belangstelling aan dit vraagstuk wijdt. De Fransche artillerie beoefent geregeld het schieten met rookprojectielen; blijkens het door den luitenant-kolonel der artillerie Jhr. W. RÖELL uitgebrachte verslag nopens de laatste Britsche legermanoeuvres, wordt het belangwekkende voorschrift „Manuel on the use of smoke” door de Engelsen ook bij groote oefeningen naarstig toegepast.

Het zou mij te ver voeren, indien ik hier de gebruiksmogelijkheden van rook en kunstmatige nevel in de verschillende gevallen, welke zich bij aanval en verdediging in den bewegings- en stellingoorlog kunnen voordoen, uitvoerig behandelen. Ik moge daarom volstaan met in het bijzonder de aandacht te vestigen op het nut van dit strijdmiddel bij den aanval op en de verdediging van kustversterkingen, n.l. waar het eenczijds geldt de nadering van de schepen — m. n. van de mijnvegers en de sloepen met landingstroepen — zooveel mogelijk te maskeeren en anderzijds de kustversterkingen aan zicht en vuur van de schepen en de vijandelijke vliegtuigen te onttrekken.

Rook is hierbij daarom van zooveel belang, omdat een landing niet bij duisternis kan worden uitgevoerd in verband met de moeilijke navigatie door de landingséchelons.

Voorts op het gebruik van rook bij den terugtocht. Het is een tactisch axioma, dat terugtochten, d.w.z. het zich losmaken van den vijand, bij voorkeur tijdens de duisternis moeten plaats vinden. Met behulp van rook kan men van dit beginsel afwijken. Een goed geplaatst en gevoed rookgordijn geeft alle voordeelen van de duisternis en geen van de nadeelen voor de eigen troepen; een gunstige wind zal het plan vergemakkelijken, maar ook onder normale omstandigheden zal het middel met voordeel voor het beoogde doel kunnen worden aangewend.

Bij rivierovergangen bestaat de mogelijkheid door rookontwikkeling op verschillende plaatsen tegelijk, de tegenpartij in het onzekere te brengen omtrent het juiste overgangspunt en kan tevens het voordeel worden bereikt, dat de meest kritieke gevechtshandeling, de eigenlijke overtocht, bij daglicht onder bescherming van verticale en horizontale rookmaskers kan worden verricht. Uiteraard is de wijze, waarop deze maskers kunnen worden tot stand gebracht, afhankelijk van de tactische- en terreinomstandigheden en van de beschikbare middelen. De vliegtuigen en (of) de artillerie zullen de rookontwikkeling veelal moeten inleiden.

Uit een en ander valt m.i. de gevolgtrekking te maken, dat aan het gebruik van rook of kunstmatige nevel in den regel meer voor- dan nadeelen zijn verbonden en dat aan dit middel in bepaalde gevallen de voorkeur moet worden gegeven boven de duisternis mits de gebruiker in de toepassing ervan terdege is geoefend, zoowel uit een technisch als uit een tactisch oogpunt. Voor dit laatste is grondige oefening in vreedstijd onder verschillende weersomstandigheden, in wisselende terreinen en met verschillende middelen dringend noodig. Voorshands ware te volstaan met:

- a. oefeningen in het gebruik van rookpotten door de daarvoor in aanmerking komende legeronderdeelen gedurende het tijdperk der vervolg- en herhalingsoefeningen;
- b. schietoefeningen met rookprojectielen door de artillerie;
- c. ernstige bestudeering van het vraagstuk der rookontwikkeling met behulp van vliegtuigen, gepaard met proeven in die richting.

Het nadeel, dat door de invoering van rook als strijdmiddel weer nieuwe materieel-eischen in en achter het leger moeten worden gesteld, is niet van overwegenden aard, wanneer die eischen voorshands beperkt blijven tot het gereedhouden in het binnenland van een eersten voorraad rookprojectielen voor de artillerie en tot de invoering van een eenvoudige rookhand- of (en) geweergranaat, waarvan iedere infanterist er slechts een paar met zich mee behoeft te voeren. In het gebruik van rookeylinders kunnen in elk

wapen een nader te bepalen aantal menschen worden geoefend, terwijl de luchtvaartafdeeling in staat zou moeten zijn met eenige vliegtuigen een rookgordijn te vormen daar, waar dit noodzakelijk en, in verband met de luchtstrijdkrachten van de tegenpartij, mogelijk zoude zijn.

De organisatie van dit waardevolle strijdmiddel behoeft dus geenszins kostbaar te zijn en daarom is het voor een staat van onze militaire sterkte en finantieele draagkracht noodzakelijk hieraan de volle aandacht te wijden.

Temeer voel ik mij tot deze uitspraak gerechtigd, wijl inleider de geoefendheid van onze infanterie niet voldoende acht voor aanvallend optreden bij duisternis. De belangrijke voordeelen, genoemd in de stellingen 2 en 5, zouden derhalve niet, althans niet in den aanvang van een oorlog, door de Nederlandsche infanterie kunnen worden bereikt dan ten koste van zware offers bij aanvallen overdag. Ook uit dezen hoofde bestaat er dus alle aanleiding te streven naar een zoo vruchtbaar mogelijk gebruik van een nuttig surrogaat als rook en kunstmatige nevel.

Ten slotte vormt inleiders waarschuwing met betrekking tot de gevolgen van het door den verdediger af te geven afsluitingsvuur (met nachtelijke richting) uit geschut en mitrailleurs, mede een argument ten gunste van het gebruik van rook, aangezien dit middel in staat stelt het zuiver narichten (richten op de baak) ernstig te belemmeren. Bovendien dwingt het gebruik van rook de tegenpartij tot het opzetten van de gasmaskers, hetgeen op zichzelf al storend inwerkt op de handelingen, vereischt voor snel en zuiver narichten.

Luitenant-Kolonel H. A. SEYFFARDT.

De Kapitein VAN DER VLIWER was zoo vriendelijk mij inzage te geven van zijne te houden voordracht. Ik vond reeds gelegenheid hem daarvoor dank te betuigen.

M. H., het door den inleider gesprokene heeft mijn volle instemming: het is dan ook niet om meeningsverschillen naar voren te brengen, dat ik het woord gevraagd heb. doch omdat ik meende, dat het zijn nut kon hebben, in aansluiting

aan het gesprokene, nog iets dieper in te gaan op *het gebruik van de 'artillerie bij nachtaanvallen.*

Het is daarbij verre van mij, het als eene omissie te doen uitkomen, dat Inleider zelf dit niet deed; de uitgebreidheid van het behandelde onderwerp belette m. i. om in bepaalde details te treden, en ik meen juist ook dáárom aan spreker hulde te mogen brengen voor de wijze, waarop hij de bewerking van zijn stof in de groote lijn heeft weten te houden.

Zoals ik reeds zeide, M. H. ga ik met sprekers betoog geheel mede, zoodat ik op grond van stelling 1 niet behoef te spreken over artillerie-voorbereiding en -ondersteuning bij een nachtaanval in grooten stijl; op grond van stelling 2 echter wèl over de artillerie bij kleinere nachtaanvallen. Let ik daarbij op stelling 4, dan zie ik, dat voor het slagen van zulk een onderneming noodzakelijk zijn:

- a. deugdelijke voorbereiding en
- b. verrassende, snelle uitvoering.

Onder deugdelijke voorbereiding worde hier verstaan: het met de uiterste zorg in elkander zetten van het aanvalsplan, het nauwkeurig tot in de kleinste details regelen van het gereedstellen der aanvalstroepen en tal van andere maatregelen die de uitvoering van den aanval kunnen begunstigen en er toe moeten bijdragen om zoo min mogelijk aan het toeval over te laten. Doch onder „deugdelijke voorbereiding” zou ook verstaan kunnen worden: *degeelijke artillerie-voorbereiding*; daarom lijkt het mij gewenscht na te gaan of deze steeds noodig en mogelijk is. Daarbij blijkt dan vanzelf, dat de eisch den aanval zoo verrassend mogelijk uit te voeren, medetelt bij de vraag: àl of niet artillerievoorbereiding?

Waaruit zou de artillerievoorbereiding kunnen bestaan?

1e. Het vernielen van hindernissen, in de eerste plaats van ijzerdraadversperringen. Zijn deze aanwezig, dan is dit werk beslist noodzakelijk. In den stellingoorlog zal dit meestal wèl het geval zijn, in den bewegingsoorlog echter niet.

2e. Het vernielen — of althans neutraliseeren — van 's vijands vuurorganen, zijn waarnemings- en bevelvoeringsorganen.

3e, Als onderdeel van het voorgaande, dat als zeer belangrijk afzonderlijk dient te worden vermeld, de bestrijding van 's vijands artillerie.

4e. Storende vuren, die 's vijands aanvoer van levensmiddelen, munitie, troepen, materieel enz., speciaal naar de omgeving van het aanvalsobject, kunnen bemoeilijken.

Al de hier genoemde vuren moeten — wil de verrassing, die voor het slagen van een nachtaanval haast onontbeerlijk is, niet verloren gaan — onmiddellijk daaraan voorafgaan en van korten duur zijn. Zij moeten dus ook in de duisternis worden uitgevoerd of althans — zoo de aanval in de zeer vroege avonduren mocht worden ingezet — tijdens het uur van vergevorderde schemering, zoodat noch waarneming, noch controle van de ligging der vuren mogelijk is. Wil men dan op eenigszins afdoende uitwerking kunnen rekenen, zonder een overmatige hoeveelheid munitie in massavuren over den vijand uit te storten, dan zullen zeer juiste gegevens over de ligging en de geaardheid der doelen aanwezig moeten zijn. In den stellingoorlog kan zulks het geval wezen; met de huidige schietmethodes, waarbij zorgvuldig alle fouten geëlimineerd kunnen worden, die een gevolg zouden zijn van atmosferische invloeden, van onjuiste kaartgegevens, van onderlinge verschillen der vuurmonden en van ongelijksoortigheid der munitie, kan dan op het verkrijgen van een behoorlijke uitwerking in beperkten tijd wel gerekend worden.

In den bewegingsoorlog echter, zullen die hoogmoodige gegevens omtrent de doelen in den regel ontbreken, de uitwerking van de nachtelijke voorbereidingsvuren wordt dan zeer twijfelachtig. Daartegenover echter zou ik willen stellen, dat ze dan niet zoo onmisbaar zijn, want ijzerdraadversperringen zijn doorgaans niet of nagenoeg niet aanwezig, 's vijands vuren kunnen niet tot een zóó volledig vuurstelsel zijn voorbereid en zijne verbindingen zijn niet zoodanig geperfectionneerd en tegen vuur gedekt, als zulks in den stellingoorlog te verwachten is.

Tusschen deze beide — kort geschetste — gevallen zijn tal van overgangstoestanden, waarin de beide partijen, na

onbeslisten strijd, langer of korter tijd tegenover elkander liggen en dus meer of minder gegevens omtrent den tegenstander verzameld hebben. Naar mijne meening wordt de vraag: al of niet artillerievoorbereiding, geheel beheerscht door deze meer of mindere bekendheid met 's vijands verdedigingsorganisatie, en door de kracht van die organisatie zelf. Voor de grensgevallen luidt dan mijn conclusie:

In den stellingoorlog is nachtelijke artillerievoorbereiding met succes uitvoerbaar, mits daarvoor over zeer krachtige artillerie met veel munitie beschikt wordt. De tactische verrassing gaat daarbij voor een goed deel verloren. Men neemt dit nadeel in den koop, omdat voorafgaande vernieling van de verdedigingsorganisatie noodzakelijk is.

Als een sprekend voorbeeld moge ik U noemen de artillerievoorbereiding voor den aanval van het IVe Fransche Leger (generaal GOURAUD) in Champagne op 26 September 1918, uitgevoerd ten Oosten van Reims tusschen de Suippe en het Argonnenwoud.

De Duitsche stellingen waren door bijna 4-jarigen arbeid, tot een geweldige versterking geperfectionneerd. Maar de Franschen beschikten over volkomen bijgewerkte plans-directeurs. De Legercommandant achtte daarom een artillerievoorbereiding van 6 uren noodig en voldoende; die artillerievoorbereiding, zonder voorafgaand inschieten, had — daar de infanterie-aanval te 5.00 voorm. zou aanvangen — geheel in den nacht plaats. Zij kan ons dáárom als voorbeeld dienen, al geldt het hier overigens een aanval bij dag.

De artillerie-commandant van het 21e Korps, dat aan dezen slag deelnam, schrijft over deze artillerievoorbereiding: „Het overal sterk omgewoelde terrein en de totale vernieling der diepe, zwaar gedekte, schuilplaatsen ten Noorden van den Mont Muret en van de Butte de Souain, bewijzen dat onze vernielingsvuren uitstekend gelukt waren, veel beter zelfs dan wij verwacht hadden van onze vuren, die zonder voorafgaand inschieten waren afgegeven. De verkregen nauwkeurigheid was een gevolg van de absolute juistheid onzer kaarten, de uitgezochte munitie en de bekendheid met de drachtsverschillen der vuurmonden. Ik merk daarbij op,

dat een massa-vuur was afgegeven, dank zij het groote aantal batterijen en de geweldige hoeveelheid daarbij beschikbare munitie, waardoor een mogelijke onnauwkeurigheid van het vuur veronzijdigd werd. Geheel anders was dit, toen het 21e Korps op 25 October 1918 e.v. dagen bij Bannogne den aanval op de Hundinglinie moest doen; toen was de zware artillerie en de munitie daarvoor slechts matig aan het Korps toebedeeld. Het resultaat der artillerievoorbereiding was nul; de vijandelijke versterkingen, veel minder zwaar gedekt dan die in het Champagnefront, waren intact gebleven en de aanval mislukte.’’

Dit als voorbeeld van artillerievoorbereiding in den stellingoorlog.

Voor den zuiveren bewegingsoorlog luidt mijne conclusie: neen, geen artillerievoorbereiding, want zij belooft weinig of geen succes en zij is niet absoluut noodzakelijk. Men onderneemt dus den aanval zonder voorafgaande vernieling van 's vijands verdedigingsorganisatie, maar stelt daar tegenover als belangrijke winstpost: de volkomen verrassing.

Moet een nachtelijke aanval op beperkte schaal dan in den bewegingsoorlog geheel zonder medewerking der artillerie worden uitgevoerd? M.i. in geen deele. Wordt de aanval door de infanterie ingezet, dan mag de artillerie niet op het appèl ontbreken, ware het alleen reeds daarom, dat de infanterie in die moeilijke oogenblikken den moreelen steun van het zusterwapen niet missen kan. Toch zal die hulp n.m.m. niet kunnen gegeven worden op dezelfde wijze als zulks bij dagaanvallen geschiedt. Het is U allen voldoende bekend, welk een uiterst moeilijk probleem het rechtstreeks ondersteunen van de aanvallende infanterie vormt, zelfs bij dag. Een afdoende oplossing is daarvoor feitelijk nog niet gevonden, doch elke oplossing berust op een zeker-werkende verbinding van de voorste aanvalsgroepen met de ondersteunende artillerie. In die verbinding vormt — althans in de voorste gevechtzone — de optische verbinding een onmisbaren schakel. En hierop *kan* men in de duisternis *en in de beweging*, zelfs bij gebruik van de moderne lichtsignalen,

niet rekenen; daarom is m.i. rechtstreeksche artillerie-ondersteuning bij nacht *niet mogelijk*. De Infanterie zal voor den strijd tegen de rechtstreeks door haar aangevallen verdedigers uitsluitend aangewezen zijn op eigen stootkracht: bajonet en handgranaat. De artillerie zal haar echter zooveel mogelijk beschermen, door zich te keeren tegen alles wat dien verdedigers te hulp zal snellen, dat zijn 's vijands artillerieprojectielen en zijn reserves. Zijn artillerieprojectielen moet onze artillerie trachten tegen te houden door de bestrijding van alle batterijen, die het vuur openen. Waren er hiervan reeds tevoren bekend, dan mag van het vuur dáárop vrij snel resultaat verwacht worden.

Als merkwaardig voorbeeld van deze artilleriebestrijding moge ik U aanhalen hetgeen de Generaal der Artillerie FRANIATTE ons daarover mededeelde aan het Centre d'Etudes d'Artillerie te Metz, in betrekking tot den grooten tegenaanval van het Xe Fransche Leger *Mangin* in de streek van Villers-Cotterets op 18 Juli 1918. Wel is ook dit weer een aanval overdag, doch de daarbij uitgevoerde artilleriebestrijding geschiedde zonder eenig voorafgaand inschieten. De resultaten zouden dus bij een nachtelijken aanval de zelfde zijn geweest. Bij dien aanval was de generaal FRANIATTE de artilleriecommandant van het leger; hij zeide daaromtrent o.a. het volgende:

„De aanval was gericht tegen een vijand, die zich nog niet krachtig versterkt had; bepaalde vernielingsvuren behoeften dan ook niet te worden uitgevoerd. De Duitsche batterijen, die grootendeels eerst sedert kort in stelling stonden, waren slechts vluchtig gedekt. De Fransche artillerie-inlichtingsdienst had van ongeveer 90 % der vijandelijke batterijen de plaatsen nauwkeurig vastgesteld.

In deze omstandigheden werd vermeend dat — rekenende op de juistheid van het artillerievuur — de aanval zonder eenige artillerievoorbereiding uitgevoerd kon worden, waardoor gehoopt werd de volkomen verrassing van den vijand te verkrijgen. Met het oog hierop werd de ter versterking aangetrokken artillerie ook zoo laat mogelijk in stelling gebracht; een aantal batterijen zelfs eerst in den laatsten

nacht. Er was dus geen sprake van inschieten of van contrôle-vuren, die buitendien den Duitschers op den naderenden aanval attent zouden hebben gemaakt. Op voorstel van generaal FRANIATTE had generaal MANGIN bevoien dat — zoogenaamd voor defensieve doeleinden — de reeds in stelling staande batterijen in de eerste dagen van Juli meerdere nieuwe emplacements in hare nabijheid moesten uitzoeken. Deze werden slechts door een piket aangegeven, terwijl zooveel mogelijk voor elk hunner een „carnet de tir” werd gereed gemaakt, alzoo de voor hen noodige schietgegevens bevattende, berekend naar de bekende schietgegevens der reeds lang in stelling staande batterijen. De batterijen, voor welke dit niet mogelijk was geweest, hadden op verschillende wijzen hunne gegevens bepaald; verscheidene hadden daarbij met veel succes gebruik gemaakt van de „pointage astronomique”.

„Het resultaat: de verrassing der Duitschers was volkomen; de Franschen drongen tot 7 K.M. diep in hunne stellingen en de meeste Deutsche batterijen vielen den aanvallers in handen. Dáár kon worden geconstateerd, dat het neutraliseervuur op de bekende batterijen volkomen nauwkeurig had gelegen, voorzeker een merkwaardig resultaat, gezien de methode van vuurvoorbereiding.”

Dit voorbeeld geeft alzoo belangrijke resultaten van de artilleriebestrijding, doordat tal van vijandelijke batterijen den aanvaller nauwkeurig bekend waren. In den zuiveren bewegingsoorlog valt hierop echter niet te rekenen. Openen in dit geval, tijdens den nachtaanval, onbekende batterijen het vuur, dan moet getracht worden door een gereedstaanden en geperfectioneerden lichtmeetdienst zoo snel mogelijk de gegevens te verkrijgen om de artilleriebestrijding te kunnen opvatten, doch de uitwerking *hiervan* wordt twijfelachtig en komt vermoedelijk te laat. In dat geval moet onze artillerie haar succes dan ook zoeken in het leggen van *afsluitingsvuren* om het aangevallen doel heen en op enkele verder af gelegen belangrijke punten in daarheen voerende naderingswegen, om zoodoende den weg te versperren aan 's vijands toe-

snellende reserves. Ik ben dan ook van meening dat — voor het geval 's vijands artillerie-opstellingen van te voren niet, of weinig, bekend zijn — *de geheele beschikbare artillerie* zal moeten gebruikt worden voor die afsluitingsvuren, terwijl een gedeelte daarvan moet zijn *aangewezen*, om op het eerste bevel snel haar vuur over te brengen op door den lichtmeetdienst ontdekte batterijen.

De beslissing *hoe* de artillerie den nachtelijken aanval zal ondersteunen berust geheel bij den Commandant, die haar heeft bevolen, niet bij dengene, die haar moet uitvoeren. Een vaste regel voor die ondersteuning is niet te geven, zij zal — zooals ik meen te hebben aangetoond — geheel van de omstandigheden afhangen.

Hiermede, M. H., heb ik gezegd, wat ik over het gebruik der artillerie bij nachtaanvallen in het midden meende te mogen brengen. Ik ben daarbij natuurlijk niet in artilleristische details getreden over de wijze van uitvoering. Ook denk ik niet, dat ik U geheel nieuwe denkbeelden heb ontvouwd, doch ik achtte het nuttig die denkbeelden, bij elkander gegroepeerd, aan U voor te leggen.

De heer VAN DER VIJVER. M. d. V.! Gaarne wil ik gebruik maken van de gelegenheid, die U mij schenkt om naar aanleiding van het door de heeren debaters gesprokene nog enkele opmerkingen te maken. Vooraf moge ik dezen heeren mijn dank betuigen voor de aandacht, die zij aan mijn voordracht hebben gewijd, en in het bijzonder voor hun welwillendheid om voor het bijwonen van deze vergadering en het deelnemen aan het debat de reis naar Arnhem te hebben ondernomen.

De kapitein BEST heeft mij feitelijk niet bestreden. Hij heeft de aandacht gevestigd op een nieuw strijdmiddel: rook, dat als vervanger van de duisternis zou kunnen dienst doen om zich aan de vuuruitwerking van den vijand te onttrekken.

M. H., Ik geloof, dat het hiermede gaat als met alle andere nieuwe strijdmiddelen: iedereen beseft en erkent, dat hun gebruik in vele gevallen nut zal kunnen opleveren.

doch niemand weet precies hoe ze moeten worden aangewend. Eerst wanneer voldoende practische ervaring is verkregen, zal men rook kunnen aanwenden, zonder kans te loopen zelf groote nadeelen ervan te ondervinden.

De moderne gevechtsvoorschriften noemen het gebruik van rook niet, òf zij volstaan (zie bijv. het Duitsche gevechtsvoorschrift punt 346) met algemeenheden en met het vermelden van de voor- en nadeelen.

De Engelschen, die in den wereldoorlog het eerst van rook hebben gebruik gemaakt, hebben in hun „Manual on the use of smoke” (1923) een lofwaardige poging gedaan om gedetailleerde voorschriften voor het gebruik van dat strijdmiddel te geven. Ook zij zijn echter niet blind voor de daaraan verbonden nadeelen en moeijlichkeiten, die ook door den heer BEST zijn genoemd en die hem deden uitroepen, dat het gemakkelijker gezegd is dan gedaan om aan de tegenpartij uitsluitend de nadeelen en aan de eigen partij de voordeelen ervan te verschaffen.

Het zou ook mij te ver voeren, nader op die voor- en nadeelen in verschillende tactische omstandigheden in te gaan. Doch op één groot nadeel wil ik de aandacht vestigen. Terwijl de duisternis het *geheele* slagveld met een geheimzinnigen sluier bedekt, heeft rook de eigenschap juist de opmerkzaamheid van den vijand te vestigen op de plaats, waar hij wordt ontwikkeld. De artillerie van den tegenstander kan haar vuur op het rookscherm openen, zoodat de hierachter oprukkende eigen troepen, zooals de oorlog heeft bewezen, minstens 400 M. van den voorrand verwijderd moeten blijven. Noeh het terrein, noeh de eigen troepen achter het rookgordijn zijn tegen luchtwaarneming beveiligd.

Het genoemde Engelsche voorschrift zegt dan ook uiddrukkelijk, dat men goed moet bedenken, dat het tijdstip van een aanval niet door rook verborgen kan worden gehouden, doch dat rookverschijnselen integendeel den vijand in elk geval op zijn hoede zullen doen zijn en hem het dreigen van een aanval zullen aankondigen. Ook is het opmerkelijk, dat de in 1924 verschenen en belangrijk

gewijzigde herdruk van het Engelsche gevechtsvoorschrift (Field Service Regulations, Volume II, Operations) slechts algemeenheden over het gebruik van rook geeft en overigens zegt (punt 78/9), dat men, om bij den vooraf beraamden aanval de verrassing te kunnen verwezenlijken, bij het bepalen van het aanvalsuur in den regel slechts de keuze heeft tussehen het krieken van den dag en den nacht. Van een aanval overdag met gebruik van rook wordt hier niet gesproken.

Mijne Heeren, het strijdmiddel rook staat nog in zijne kinderschoenen. In vele gevallen zal het toepassing kunnen vinden, doch in andere gevallen zullen de nadeelen de voordeelen verre overtreffen. Wil men in den *aanval* van rook gebruik maken en daarbij toch de tactische verrassing behouden, dan zal men wellicht moeten zoeken naar de oplossing van het vraagstuk, dat door PFEIFER in zijne „Gesichtspunkte” wordt genoemd: „die Aufgabe der Vernebelung *ganzer Schlachtfelder*”.

Hoe het zij, een uitgebreid veld van studie ligt in dit opzicht nog voor ons en zeker ben ik het met den heer BEST eens, dat wij goed zullen doen de ontwikkeling der rooktactiek met aandacht te volgen, en ook, dat het nemen van proeven en het houden van oefeningen noodig is.

Ook den overste SEYFFARDT kan ik niet onder mijne bestrijders rekenen. Dat hij iets dieper heeft willen ingaan op het gebruik van het wapen dat hem het naast aan het hart ligt, is begrijpelijk, en ik beschouw het door hem gesprokene dan ook als een zeer waardevolle aanvulling van mijn voordracht ten aanzien van één der vele details van den nachtaanval, die ik wegens tijdsgebrek niet uitvoerig heb kunnen behandelen.

In alle opzichten kan ik met de beschouwingen van den overste SEYFFARDT medegaan. Slechts op twee zaken moge ik nog de aandacht vestigen.

In de eerste plaats wil ik erop wijzen, dat de Fransche overste JÈZE de rechtstreeksche ondersteuning van de infanterie door de artillerie bij nacht wel degelijk mogelijk acht, en wel door middel van afsluitingsvuren die op een

vuurwerksein van de infanterie telkenmale verspringen; volgens hem is deze methode in den wereldoorlog met succes toegepast. Ik acht deze wijze van handelen bij den nachtaanval wat gekunsteld en geloof, dat zij alleen toepasselijk is in bepaalde gevallen van den stellingoorlog. Geheel ben ik het dan ook met den Overste SEYFFARDT eens, dat wij bij nachtelijke ondernemingen op kleine schaal in 't algemeen onze geheele artillerie moeten gebruiken voor het leggen van afsluitingsvuren op de flanken en in den rug van het aanvalsdoel.

In de tweede plaats wil ik onder uwe aandacht brengen, dat, van welken aard ook het gebruik moge zijn, dat men bij nachtelijke ondernemingen van de artillerie maakt, de samenwerking tusschen dit wapen en de infanterie steeds op uiterst zorgvuldige wijze moet worden geregeld. Bij den aanval van eene brigade (12 Res. I. B.) van de 6e Beiersche Res. Div. in den nacht 31 Oct.—1 Nov. 1914 op Wijtschaete, gelukte het één der regimenten (Res. 17 R. I.) zich van dit dorp meester te maken. Het regiment moest echter *wegens eigen artillerievuur uit de neven-vakken* naar den achterrand van het dorp terugtrekken. Bij deze beweging werd het door het eigen neven-regiment (Res. 21 R. I.) aangezien voor vijand en door dit regiment beschoten en aangevallen. Toen bovendien een krachtige Engelsche tegenaanval volgde, moest het dorp onder zeer zware verliezen door de Duitschers worden ontruimd. Gebrek aan samenwerking tusschen infanterie en artillerie was hier dus oorzaak van een ernstige échee. Bij een nachtelijke onderneming moet ook de artillerie van de neven-vakken op de hoogte worden gesteld; de vergrootte drachten der artillerie zijn mede oorzaak, dat in vele gevallen centralisatie in de bevelvoering moet plaats hebben waar zulks voorheen niet noodig was.

Hiermede, M. d. V., meen ik de debaters voldoende te hebben geantwoord.

Kolonel P. G. VAN DRUNEN. Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren! Daar de Divisie-Commandant tot zijn leedwezen verhinderd is om deze bijeenkomst van de Vereeniging ter

beoefening van de Krijgswetenschap bij te wonen, rust op mij de aangename plicht het Bestuur dank te zeggen voor de gelukkige gedachte om eene vergadering in Arnhem te beleggen.

Men kende hier de Vereeniging eigenlijk alleen uit de organen en vooral uit het uitstekende Wetenschappelijk Jaarbericht, hetwelk alleen reeds het lidmaatschap ten volle waard is. De groote opkomst op deze vergadering toont aan, dat men ook de nadere kennismaking zeer op prijs stelt.

Ik hoop zeer M. d. V., dat het Bestuur spoedig weer aanleiding zal kunnen vinden, om te Arnhem eene vergadering uitteschrijven. Ik heb gezegd.

De VOORZITTER. Het Bestuur, dat zeer erkentelijk is voor de vriendelijke woorden van den Kolonel VAN DRUNEN, kan met groote voldoening op dezen goed geslaagden avond terugzien. Groote opkomst. Interessante voordracht.

Gaarne herhaal ik mijn dank aan den Correspondent te Arnhem voor de goede organisatie van deze bijeenkomst en breng ik hulde aan den inleider voor de bijzonder leerrijke voordracht en voor de onderhoudende wijze, waarop deze is medegedeeld.

Het onderwerp is zeer belangwekkend en uitgebreid; het is dus zeer begrijpelijk, over enkele gedeelten slechts de hoofdzaken zijn medegedeeld: bijzonder erkentelijk is het bestuur dan ook aan de heeren SEYFFARDT en BEST voor hetgeen zij ter nadere toelichting in het midden hebben gebracht.

Ik vermoed, en het Bestuur zou daar zeer dankbaar voor zijn, dat de inhoud van het gedrukte Verslag tot verdere studie van dit belangrijke onderwerp zal leiden.

Ik sluit de vergadering.

STELLINGEN.

1. De nachtaanval in grooten stijl vormt een ondeugdelijk middel om den vijand beslissend te slaan.

2. Daarentegen kan de nachtaanval met een seherp be-
grensd doel, met beperkte krachten ondernomen en over
beperkte diepte doorgezet, in zeer vele gevallen succes hebben
en een belangrijken invloed ten goede uitoefenen op den
loop der operatiën.

3. Een hoog moreel en eene uitstekende geoefendheid van
den troep zijn in het nachtgevecht onder alle omstandig-
heden — zoowel bij den aanval als bij de verdediging —
onvoorwaardelijk noodig voor het succes.

4. Bij den nachtelijken aanval zijn bovendien deugdelijke
voorbereiding en verrassende, snelle uitvoering onmisbare
factoren voor het slagen van de onderneming.

5. In het bijzonder voor eene strijdmacht, die, wat haar
materieel betreft, bij den tegenstander vergeleken in de
minderheid is, kunnen nachtaanvallen van beperkten
omvang, als bedoeld in stelling 2, van groote waarde zijn.
Om zulke aanvallen met succes te kunnen uitvoeren, moet
echter onvoorwaardelijk worden voldaan aan de in stelling 3
genoemde eischen.

6. De denkbeelden omtrent het nachtgevecht — in het
bijzonder die betreffende zijne voorbereiding en uitvoering
— hebben gedurende en na den wereldoorlog weinig of geen
verandering ondergaan.

Ten aanzien van tal van oorlogshandelingen, die niet
rechtstreeks tot het gevecht behooren, is daarentegen de
duisternis meer en meer een rol van beteekenis gaan spelen.

7. In onze verhoudingen kunnen marschen veelal niet
anders dan bij duisternis worden verricht.

Nachtmarschen moeten, om verliezen te ontgaan en om den troep onnoodige vermoeienissen te besparen, onder alle omstandigheden met de uiterste zorg worden voorbereid en met de noodige voorzichtigheid worden uitgevoerd.

8. Tegenover een vijand in stelling moet de voorbereiding van een aanval in den regel bij duisternis geschieden; zij zal één of meer nachten van ingespannen arbeid eischen.

Ook het gereedstellen van de troepen voor den aanval moet dan veelal bij duisternis plaats vinden.

9. Bij de verdediging zal het inrichten van de stelling in vele gevallen bij nacht moeten geschieden, terwijl tal van andere handelingen niet anders dan onder begunstiging van de duisternis uitvoerbaar zijn.

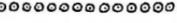
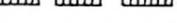
10. Bij een terugtocht kan men zich, behoudens in zeer bedekt terrein, niet anders dan bij duisternis van den tegenstander losmaken.

11. De kern van de oplossing van het moeilijke probleem, dat elke nachtelijke onderneming biedt, ligt in de voorbereiding door den chef en in de vakkundige, ordelijke, geluidlooze uitvoering door den troep.

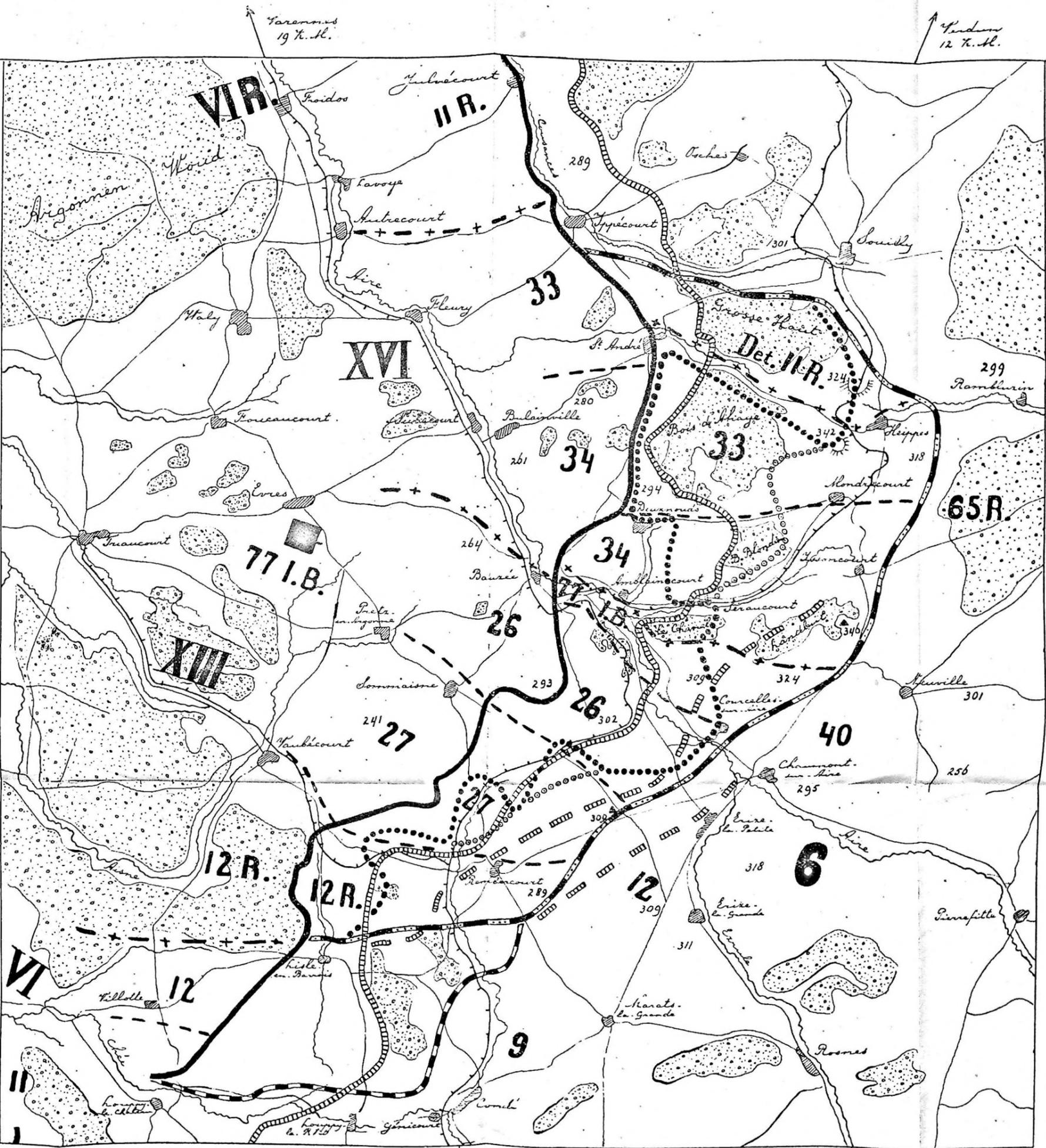
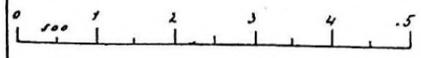

Nachtaanval
van het
5^e Duitse leger.
9/10 September 1914.

Verklaring der teekens.

- Hoofstede lijn der Duitsers in den middag v. 9 Sept.
- Aanvalsdaal
- Zuivelijk deel 't'l aanvalsdaal volgens onopzettelijk bevel
- Beveiligde lijn op 10 Sept. bij het aanbreken 't'l dag
- Beveiligde lijn in den loop van 10 Sept.
- Hoofstede lijn der Franschen in den middag v. 9 Sept.
- Ahtinggelegene Fransche schellingen
- Takgrans L. K.
- Takgrans Div.
- Koninging
- Spoorbaan
- Rivier of beek

Schaal van 5 K. M.

Tarannes
19 K. M.

Verdon
12 K. M.

Bar. G. Dues
11 K. M.

de kaart
6 x 12